

„მოგზაური“ წელიწადში ღირს 5 მან. ნახევარ წლით 3 მ. ცალკე ნომერი 10 კ. აღრესი: თფილისი, ნიკოლაძე ქ. № 44.

მომგზაური

რედაქცია ღიაა ყოველ დღე: ღილის 10 სათ. შუადღის 1 საათამდე, და საღამოს: 6 სათ. 7 საათამდე.

სოციალ-დემოკრატიული პარტია

№ 15.

კვირა, 24 აპრილი 1905 წლისა.

№ 15.

შინაარსი: ეროვნული ავტონომია და მისი მოტრფილენი, ს—ღ—სა.—სხვა—და—სხვა ამბები.—კორესპონდენციები.—რუსეთის ქრონიკა.—ძველი მოსაზრებანი ახალ საგანზე.—ჟურნალ გაზეთებიდან.—სიტყვა და სიტყე, მაყურებელისა.—გურიის ამბები, ლ—ისა.—ქუთათურის შენიშვნები, ისინი.—სასტუმროებისა, რესტორანებისა და კერძო სასაღამუოების მოსახსნაშურეთა კრება.—საფრანგეთის ისტორიიდან,—ანისა.

ეროვნული ავტონომია და მისი მოტრფილენი.

დადგა დრო საერთო აღორძინების, საერთო გამოღვიძების, დრო, როცა სულთ მობრძავე ბიუროკრატიული რეჟიმი არსებობას ლევს, და საზოგადოების ყველა კლასები ერთი მეორის გაჯიბრებით კლილობენ მისი მემკვიდრეობის მისაკუთრებას. საზოგადოების თვითმართული ჯგუფი, კლასი, პარტია სკლილობს თავის სასარგებლოთ გამოიყენოს ბიუროკრატის დამხობა და მის ადგილზე აგებულ ახალ, თავისუფალ სახელმწიფოში თავის პატონობა დაამკვიდროს, თავისი ინტერესები განახორციელოს. ამ ნიადაგზე წარმოსდგა სხვა და სხვა პარტიათა შორის შეხლა შეჯახება. აი ასეთი ბრძოლაა დღეს მთელ რუსეთში, ასეთი ბრძოლაა აქაც კავკასიაში. აქაც საზოგადოების სხვა და სხვა კლასების წარმომადგენელთა აზრამდლებს ხმა თავის ინტერესების დასაცველათ, მომავალ სახელმწიფოში თავის ინტერესების გასამტკიცებლათ. განდენ სხვა და სხვა პარტიები, რომელნიც თანამედროვე კლასთა ინტერესების მიხედვით იყოფებიან. დღევანდელ საზოგადოებაში უმთავრესათ ორი ერთიმეორის მოწინააღმდეგე კლასი იბრძვის, ბურჟუაზია და პროლეტარიატი, მუშათა კლასი, ბურჟუაზიის გარშემო იყრის თავს ყველა ბურჟუაზიული ფრაქციები: ისინი ერთდებიან და საერთო იერიში მიიქმევენ მუშათა კლასზე, მუშათა კლასი სდგას მარტო. როგორც ერთათ ერთად დაშველი კლასგვარ დაწავჯრისაგან, დამონებისაგან. ამიტომ ის ებრძვის არა მარტო ბიუროკრატს, რომელიც საყოველთაო სულთამხუთავათ გამხდარა, არამედ მთელ ბურჟუაზიულ წყობილებას, იმ წყობილებას, რომელიც დაქირავებულთა გაყვლიფეთ ცხოვრობს და სუქდება, იმ წყობილებას რომელიც საუფლებლათ ედება ყოველგვარ ჩაყვრას და შევიწროებას; კლასობრივს, ეროვნულს, სქესობრივს და სხვ. ეს ორი უმთავრესი ძალა უბირდაპირდება ერთი მეორეს და სამკედრო-სასიცოცხლო ბრძოლას უცხადებს. რომელიც მანამდის არ შეწყდება, სანამ ყოველ გვარ გაყვლიფეს ბოლო არ მოეღებება სოციალიზმის სამიფეს გვარმორციფლებით. პირველს გამოაქვს დროში ეროვნული, მეორეს დროში საერთაშორისო სოლიდარობის, ყველა მუშათა შემეერთებელი, შემეკავშირებელი, დროში პროლეტარიატის და მასთან ერთათ მთელი კაცობრიობის გამათავისუფლებელი. აი ეს ორი დროში, ორი მისწრაფება ეჯახება ერთი მეორეს. რას ამბობს პირველი, რას ამბობს მეორე?

დღეს ჩვენში ყველასათვის ცხადია, რომ დროში ეროვნული არ არის განსაკუთრებული თვისება მხოლოდ დაჩარგულ ერთა. მას აყენებს და გამოაქვს ცხოვრებაში ყველა ერთი, ანუ უკეთ რომ ეთქვათ ყველა ერის ბურჟუაზია. ესევე გამოაქვს თავის ბაირალზე წარწერილი ჩვენ, ქართველ ბურჟუაზიას და მის იდეოლოგიებს. ძლიერი ბურჟუაზია აშკარათ აღიარებს თავის მისწრაფებებს. ჩვენი ბურჟუაზია კი, როგორც სუსტი და განუვითარებელი ვერ ზედანს აშკარათ და თამამათ თავის სახის გამოჩენას, აშკარათ დაუფარავათ მშრომელი ხალხისთვის ბრძოლის გამოცხადებას. მას არ შესწევს ძალა თავის ინტერესების თავისით დაცვის, მას ესაჭიროება დახმარება ხალხის, და ამიტომ თავის დროშივე აწერს მალალ ფრაზებს: „ეროვნული ავტონომია“; და ეს ავტონომია უნდა ხალხის სახელით გაასაღოს, დაჩარგული ერის ვითომდა მფარველობა გამოიჩინოს.

ხალხს მთავრობა ამით ახლო ეყოლება, საკუთარი პარლამენტი ექნება, საკუთარი კანონების გამომცემელი ქართველი ხალხისათვის და თუცა ის ბურჟუაზიული იქნება, მარა ხალხის ინტერესებს მაინც უკეთ დაიცავს, ვინემ საღლაკ შორს პეტერბურგში გადაჯარგული პარლამენტი, საღლაკ ქართველებს 15-ოდე დეპუტატი თუ გვეყოლება. ეს არის დედა ძარღვი ეროვნულ ავტონომიის. აშან უნდა გვიხინას სხვა და სხვა შევიწროებისაგან, დაამყაროს ერთაშორის სოლიდარული მოქმედება და სხვ. ასე ღიღინობენ ტყბილ ხმაზე ჩვენი ღიბერალები, ნაციონალ დემოკრატები ფედერალიტ-სოციალისტები და ძმანი მათნი.

მართლაც ბედნიერების წყაროა, ხალხის და ეროვნულ კითხვის მალამოა ეროვნული ავტონომია? ვის ინტერესებს ესმასხურება ის?

არავისთვის დაფარული არაა, რომ დღევანდელი საზოგადოება კლასებათაა დაყოფილი, რომ დამნაჯვრელთა და დაჩარგულთა შორის, მღიდარ მუქათამყოფთა და ოფლში გაწურული შრომის შვილთ შორის ღრმა გადაუვალი უფსკრული გათხრილი და რაც ერთ მათგანს მოუხდება ის მეორეს აწყენს, რაც 1-ს გაახარებს და გაამღიდრებს ის 2-ს გაყვლიფს და გააღატაკებს. ამ ნაირათ ერთ ერთ მიფელს, გაყოფილს არ წარმოადგენს, ის სხვა და სხვა ერთი მეორეს მოწინააღმდეგე, შეუთრგებელ ელემენტებისაგან შესდგება: მაშ ვნახოთ, რომელ მათგანს ემსახურება და სდებს მალამოს ეროვნული ავტონომია? ეროვნული ავტონომია ნიშნავს უწინარეს ყოველისა ერთი ერის მეორისაგან ჩამოშორებას, და ამით მათი ერთი მეორისკენ დაპირდაპირებას. ვისთვის არის ხელსაყრელი ასეთი დაპირდაპირება? მღშა ხალხისათვის? არა და ათასჯერი არა. მუშა ხალხი, რომელი ეროვნებისაც უნდა იყოს იგი, ერთსა და იმავე ტაფაში იწეის, ერთსა და იმავე კაპიტალის ბატონობას ებრძვის. მასში კაპიტალი ზედანს არა ეროვნების წარმომადგენელს, არამედ მხოლოდ სამუშაო ძა-

ლის მატარებელს, და რადგან ამ მხრივ ყველა ერის შვილი თანასწორია, ისეც თანასწორათ ყველგან და სარგებლობს ყველას ძალღონით, განურჩევლათ მათ ეროვნებისა. მაშ რა აქვთ სხვა და სხვა ერთა მუშა ხალხს ერთმანეთში გასაყოფი, გარდა გასაქირისა? რა აქვთ მათ ისეთი, რომლის გამო საჭირო ხდებოდეს მათა ერთმანეთის ჩამოშორება და განცალკევება? არაფერი. პირიქით მათი ინტერესი თხოულობს, ეროვნების მიუხედავად ყველას შეერთებას, შეკავშირებას და კაპიტალიზმის წინააღმდეგ საერთო ძალით გალაშქრებას. მათ, ქარხნის ერთ ჰერ ჰერ მომუშავეთ, ერთათ მებრძოლთ, კარგათ ეს-მისთ, რომ განხეთქილება, განკერძოება ასუსტებს მათ ძალს და ამით აძლიერებს კაპიტალის ბატონობას მათ შრომაზე. მათ სურთ მთელ-ქვეყნის პროლეტარიას შეერთება და ცხადია მათ არავითარი ეროვნული ავტონომია არ იხსნის, არც ენტერესება: პირიქით ეროვნული ავტონომია მათ განგებ, ხელაღწურათ აშორებს ერთი მეორესაგან, ხელოვნურათ აცალკევებს, და ამით მათ კლასობრივ შეგნებას აზნელებს, ასუსტებს და ბრძოლას უძნელებს. ცხადია ეს წინააღმდეგია ხალხის ინტერესების და, როგორც ასეთი, უნდა უარყოფილი იქნეს.

ავიღოთ ახლა სხვა კლასები. ბურჟუაზია — აი ვის უხდება და იფარავს ავტონომია. ჩვენი ბურჟუაზია სუსტია და რუსეთის კაპიტალიზმის საერთო ფერხულში გასრესას ვერ ასცდება, მის ფეხზე წამოსაყენებლათ და წელში გასამაგრებლათ საჭიროა განსაკუთრებული პრივილეგიები, განსაკუთრებული პირობები, რომელიც დაიფარავენ მას სხვა ერების ბურჟუაზიისაგან. საერთაშორისო ბრძოლა კაპიტალის, გამწვავებული კონკურენცია, რომელიც უღმობლათ სპობს და ანადგურებს სუსტ ბურჟუაზიას, ძილს უფრთხობს ქართველ მრეწველებსაც, საფლავის კარს უჩვენებს და ვინ იცის როგორ ჰანგზე არ ათამაშებს.

ერის სახელით იგინი თხოულობენ სამშობლო მრეწველობის ხიფათისაგან გადარჩენას, მის აყვავების ხელის შეწყობას, რასაც მათი აზრით, უნდა მოყვეს მთელი ერის აყვავება და გაბუნდირება, უფრო კი, საკუთარი ბურჟუაზიის გასაქება და გამდიდრება. მართლაც თუ მომავალი თავსუფალი წყობილება ბურჟუაზიული იქნება, თუ პარლამენტში მათი წარმომადგენლები იქნება გაბატონებული — და ეს კი არავისთვის საეჭვო არაა, ცხადია — მისი გამოცემული კანონებიც ბურჟუაზიის ინტერესების გამოხატველი და დამცველი იქნება. ის შემოფარგლავს თავის „სამფლობელოს“ მალად სადამოყენო კედლებით და ამით შეუკრავს სხვა ერთა ბურჟუაზიას თავის სამფლობელოში მიმოსვლის გზას და შივ თვითონ ითარეშებს, თავის ხალხზე თავის უფარვის საქონელს კარგ ფასებში გაასაღებს, თავის განუქითარებლობას ხალხის ზედ მეტ ექსპლუატაციით შეავსებს. ამ ნაირათ ბურჟუაზიისთვის ეროვნული ავტონომია არის ნიღაბ ჩამოფარებული ბურჟუაზიული ავტონომია, ავტონომია თავის ერში ბატონობის, ავტონომია თავის ხალხის უკონკურენტო, საკუთრათ ყველგან და რა გასაკვირველია, რომ ის ამას ორივე ხელით ებღაუჯება ამით ის ერთს და იმავე დროს ორ კურდღელს კლავს. გარეშე მეტოქეს თავიდან იცილებს და შინაურ ბაზარზე მონოპოლისტი ხდება.

მარა ასეთ ავტონომიას მარტო ბურჟუაზია არ ნატრობს, მისთან ერთათ ამას შეტრფიან აგრეთვე ყველა მისი მსახური კლასები, ჩინოვნიკები და ბურჟუა ინტელეგენტები. საერთო რუსეთის პარლამენტში რუსეთის ბურჟუაზია გაბატონდება, ჩვენ კურთხეულ საქართველოშიც მისი კლანჭები ძლიერი იქნება. ისინი დააყენებენ თავის ჩინოვნიკებს, მწვინდობიანობას და ცვას ჩაბარებენ თავის პოლიციელებს, დაიხმარებენ, სადაც

დაქრდებათ, თავის ინტელეგენტებს; მათ თან მოყვება თავის სამღვდელთა და ამნაირათ ბადალი ნაწილები ქართველი ერის დაიჩაგრება, უადგილოთ დარჩება. და აი ამათვისაც საჭიროა ავტონომიური მოწყობა ეროვნულ საქმეების, რომ ქართველმა ბურჟუაზიამ ეს აღვილები მათ უწყალობოს. ხალხს საკუთარი, მათ ენაზე, ტკბილათ მოლაპარაკე ჩინოვნიკები, მღვდლები და პოლიციელები ეყოლება. განა ეს ბუნდირება არ არის? ქართული ავტონომიური ეკლესია, დამოუკიდებელი სამღვდელთა... ამასაც ხალხის ინტერესები თხოულობენ. სამღვდელთაგან, რომელიც ხალხის დაბრმავებს და თვალების ახვევას ემსახურება, ხალხმა უნდა საკუთარი კათოლიკოსობა დაუწესოს ჩვენი ერის საღვთმშობლოთ, რომ მან ქართულ ენაზე მიაწოდოს საზრდო სიბნელისა და უკიცობისა. ამნაირათ ეროვნული ავტონომია არის ავტონომია ბურჟუაზიის, ჩინოვნიკების, ბურჟუა-ინტელეგენტების და სამღვდელთაგანის. აი მისი მთელი შინაარსი — აი ვინ ატარებს მის დროშას და ვინ ემსახურება მას.

ს — დ

სხვა და სხვა ამბები.

თფილის-ს ფოსტა-ტელეგრაფის მოხელეებმა შემდეგი დეპეშით მიპართეს მთავარ სამართველოს უფროსს: „თფილისის ფოსტა-ტელეგრაფის ოლქში გამეფებულმა უკანონომამ უმწიკრეალეს ხარისამდის მაღწია. არსად, არც ერთ დაწესებულებაში, მოსამსახურეთა პიროვნება არ არის ისე შელახული, როგორც ჩვენ-სამსახურში. კანონი დავიწყებულია. სასტიკი ზონების მიღება ჩვეულებრივი მოვლენაა. მოხელის დაუკითხავათ ერთა ქალაქიდან მეორეში გადაყვანა, დამკირენა, ჯარიმები და სამსახურიდან დათხოვნა ხშირ მოვლენათ გადაქცა; რაც ჩვენს საერთო უკმაყოფილებას იწვევს. ჩვენ, ამ ოლქში მსამსახურენა, გთხოვთ სენატორ დურნოვს სახელგობაზე გამოკვანილი სამი თხოვნა გახეთქებში გამოაქვეყნოთ, დანიშნოთ გამოძიება და ამით ბოლო მოუღოთ ჩვენს ოლქში გამეფებულ თეთნებობას“.

სოფ. ტირქისიდან ადგილობრივ გაზეთს ატყობინებენ: ამ დღებში აქ 50 კახაი ამოვიდა. ადღამის პირველ დღეს აქაურ გლეხებს და კახაკებს შეტაკება მოუქიდათ, კახაკებმა იარაღი იხმარეს, 7 გლეხი მოკლეს და 10 დასჭრეს. მიზეზი შეტაკებისა შემდეგი იყო: ამ დღეს მამაკაცები ეკლესიაში იყვნენ. კახაკებმა ამით ისარგებლეს და შინდარჩენილ ქალებს მიუვარდნენ, რამაც საშინელი სისხლას ღერა გამოიწვია. ამ ამბავმა კერძო ტირქნელები და საზოგადო მთელი ქართლი ისე ააღელვა და ააშფოთა, რომ ახალი და უფრო უარესი სისხლის ღერა დღედღეზე მოსალოდნელია.

ვაზ. „კაკაზში“ ვკითხულობთ: „14 აპრილს პლასტუნის ყაზახთა რაზმი, პოდესაულის პოპენჩენკოს უფროსობით, ზუგდიდის მაზრაში გარს შემოერთეს სარაკაშისდგოლს, სადაც გლეხის სახლში იმალებოდნენ ავტორიტოთა ბრძოლს მეთაური, საეკლესიო სკოლის მასწავლებელათ ნამყოფი დიმიტრი გეთია და სამი მისი ახმაფი. რაზმის მოწინავე ყაზახრუსებს სახლში მყოფნი სროლიათ მიეგებენ. შემდეგ ატყდა სროლა, რომლის დროსაც მოკლულ იქმნა თვით გეთია. დანარჩენნი სიბნელის გამო დაიმაღლნენ. მოკლულს აღმოაჩნდა ბერდენის თოფი, სახელმწიფო რევოლვერა და მრავალი პატრონა. ბრძოლს დანარჩენ წვერათ შესაყრობათ ზოიება მადებულნი“.

სამტრედიისა და კულაშის მცხოვრებნი ძლიერ შევი-

წროვდნენ, რადგან დაეკისრათ 5,500 მანეთის გადახდა მოკლულ ბოქაულის და მამასახლისის ოჯახთა სასარგებლოდ. მცხოვრებთ იშვამდგომლეს გენერალ-გუბერნატორის თავი-ორბელიანის წინაშე, მაგრამ უარი მიიღეს. შემდეგ გაიგზავნა დეპუტა ნანესტინი გრაფ კორონცოვ-დ'აშკოვთან. მცხოვრებნი დიდად შემოთოტყდნენ და შეზინებულნი არიან იმ ხმებით, ვითომ იმათვე უნდა გადასდევნიონ კლდე ის ორასი თუმანი, რომელიც ფოსტის გაძარცვის დროს წაიღეს.

16 აპრილს თბილისის რესტორანებისა და სასტუმროების პატრონებმა მზარცულებსა და სხვა მოსამსახურეთა თანადასწრებით მომადარ, კრებაზე დაადგინეს:

1) რვა საათის სამუშაო დღის შესახებ: რადგანაც სხვა და სხვა რესტორან-სასტუმროებში და ქალაქის განაპირა ბაღებში მუშაობა ერთსა და იმავე დროს არა წარმოებენ, ამიტომ თითოეული სასტუმროს პატრონი ვალდებულია თავის მოსამსახურებთან შეთანხმდეს კერძოთ.

2) მოისპოს ბე, რომელსაც ადგილი მოსამსახურეთაგან ადგილზე დადგომის დროს თხოვლობენ.

3) ჯამაგირის მიწიშემის დაბრუნება (15 მან.) კრებამ დაადგინა: იმათ ვინც სასტუმროებში მსახურებენ 10 მან. სხვა მოსამსახურეებს, ვისაც 10 მან. ნაკლები ჯამაგირი აქვთ მიეძღვათ 20%, რესტორანებსა და ბაღებში მოსამსახურეებს, რომლებშიც ჯამაგირს არ იღებენ დაწესდეს 5 მან ჯამაგირი.

4. წელიწადში სამჯერ ჯამაგირის მომატება. კრებამ უარყო.

5. დაკარგულ-გაძვირებული ჭურჭლების პასუხის მგებელი არ იყოს მოსამსახურე. კრებამ დაადგინა: ფარფორისა და მუშის ჭურჭლის ნახევარი ფასი გადასდეს, ხოლო დანარჩენი—კი სრული ღირებულება.

6. ნისიების პასუხის მგებელი არ იყოს მოსამსახურე. კრებამ მიიღო ეს მუხლი, მხოლოდ იმ პირობით კი, რომ თითონ მსახურებმა არ გასცენ ნისია.

7. მიეცეს მსახურს ბინა, ორ კაცს ერთი ოთახი ან; ბინის ფული. აღებზე დადგინეს ნიციტ მსახურებს ბინა, ნგრამ არა ორ-ორ კაცზე.

8. სადილ-ვახში და ჩაი ხაზინების ხარჯი

9) სასადილო დროს განსაზღვრა. კრებამ ეს მუხლები მიიღო.

10. მოსამსახურეთა მიღება—დათხოვნა მოსამსახურეთა მიერ ხაზინებში უარ უყვას.

11) წელიწადში ერთი თვის თავისუფლობა ჯამაგირით და ადგილის შენახვით. ეს მუხლი მიღებულ იქნა იმ პირობით, რომ თავისუფლება ითხოვოს იმან, ვისაც ერთი წელიწადი უმსახურია და ამ თავისუფლების დროს სხვა სამსახურში არ შევიდეს.

13) ჯარიმების მოსპობა.

14) ზრდილობიანი მოპყრობა.

15) დიდ დღესასწაულებში თავისუფლება.

16) ფორმის ტანსაცმლის მოსპობა.

17) ლაქები ვალდებულნი არ არიან ჭურჭლები წმინდონ.

18) სამსახურში არ მიიღონ 16 წლისაზე ნაკლები. ყველა ეს მუხლები ხაზინების კრებამ მიიღო.

19) მოისპოს ყულაბი და დაუბრუნდეს რაც დღემდე გადახდილია კრებამ დაადგინა: ყულაბი მოისპოს, მაგრამ ფული არ დაუბრუნდეთ.

20) დღემდის გადახდილი ჯარიმები უკანვე დაბრუნება კრებამ უარყო.

21) ჯამაგირები თვის ბოლოს მიეცეს შეწყნარებული იქნა.

ბ. წინანდლი (თელავ. მხარა), ჩვენ გვაცუბობენ: 31 მარტს საუფლისწულო მამულის მუშებმა შემდეგი მოთხოვნები წარუდგინეს მხენებულ მამულის გამგეს:

1) რვა საათის სამუშაო დღე.

2) სამუშაო ხელფასის მომატება (დღიური მუშა—კაცები დღეობენ 40 კ, ხოლო დღეაკაცები—25 კ, თხოვლობენ დღეაკაცებს ეძლიათ 50 კ, კაცებს 1 მან, აგრეთვე თვიურ მუშებს, რომელიც იღებენ 11 მან., მიეცეს 20 მან., 20 მან., ამღებს-კი—25 მან.).

3) გაუქმდეს ღამ-ღამობით დარაჯობა.

4) მუშას ნება ქონდეს წლის განმავლობაში ერთი თვე თავისუფალი იყოს მუშაობისაგან ჯამაგირის გამოღობისათვის:

5) დაარსდეს მათი შვილებისთვის პირველ-დაწყებით სასწავლებელი, რომელშიაც აუცილებლად იყოს სამეურნო განყოფილება.

6) გაუმჯობესდეს მუშების მდგომარეობა ჰიგიენურათ და მოიწვიონ მათთვის ექიმი, ან ფერწალი.

7) შემოკლდეს პენსიის დამსახურების ვადა.

გარემო ახაზე შემდეგი უპასუხა: მე უფლება არა მაქვს დავაკმაყოფილო თქვენი მოთხოვნები; მომეკით ერთი თვის ვადა, მივიწვირები და ვნათო რა პასუხს შენაბიფიფილიანო, მანამდის კი ისევე იმუშავეთო. 2 აპრილს დაიწყო მუშაობა რამდენიმე თვიურბა მუშამ, დანარჩენები-კი ჯერ არ შექრობენ მუშაობას.

ქ. თელავიდან გვწერენ: 29 მარტს მოხდა გაფიცვა აბრეშუმის სახევეი ქარხნის მუშებისა (ყველა ქალბებმა რომლებმაც ქარხნის პატრონს წარუდგინეს შემდეგი მოთხოვნები):

1) ათი საათის სამუშაო დღე. (დღილს სვა სათიდან, საღამოს იქვსს საათამდის); ამ დროდანი გამოორიფებული უნდა იყოს ორი საათი—სადლისითის და დასასვენებლათ.

2) დღიური ხელფასის მომატება.

3) აკრძალვა მუშა ქალების ცემისა და უზდელათ მოპყრობისა.

4) ქარხნის პატრონი ვალდებულია უნდაიფოს მუშაობის დროს ავთ გამხდარს—შემწევობა აღმოუჩინოს წამლით.

5) თუ მუშა ავთმყოფობის გამო ვერ დადის სამუშაოზე ეძლიოს მას დღიური ხელფასის ნახევარი ორმოცუ დღის განმავლობაში.

6) კვირა—უქმე დღებში მუშაობის მისპობა.

7) ქარხნის პატრონმა დაუფინებლიე უნდა დაითხოვოს ის მუშა, რომელიც მუშების აზრი მათის არა ზეგნებელი არის

კ ო რ რ ე ს ო მ ნ დ ე ნ ყ ი ა

ართინის ოლქი. ესლანდელმა მოძრაობამ ართინის ოლქის მცხოვრებთა შორისაც იჩინა თავი. თუმცა სწავლა-განათლება აქ ნაკლებია და შეიძლება ასეც ითქვას: სულაც არაა, მაგრამ გაჭირვებამ და სიღარიბემ უკვლას დაანახვა ესლანდელი უსამართლობა. მოძრაობა დაიწყო აჭრიდან. თუმცა ჯერ ფესვები კარგათ არ გაუდგამს ხალხში ამ მოძრაობას, მაგრამ სხუების არც ისინი ჩამორჩებიან, რადგანაც გაფიცვებით თვალ-უფრს ადვილებენ არეულბებს; უფრო კუროის ამბებს. უარი განუცხადეს მამსახლისებს არჩევანზე. აქაურთ მამსახლისებმა „პრავიტელსტკანი სტარშინები“ შეუბრძალებლათ აძრბბენ ტუავს მცხოვრებთ ასე გასინჯეთ, სულ უკანასკნელი კაცი, რომელსაც არაფერი გაგებთა საქმისა და არავითარი ცოდნა-სწავლა არ შესწევს—მამსახლისობისაკენ იწვიეს; არა იმიტომ რომ მცხოვრებლები ისათების კეთილი რამე სურდეს, არამედ გამდიდრებას მოულის ქრამებით, რაც ძლიერ გავრცელებულია აქეთ.

თითონ ართინში კი სმწუნაროთ სიწინარება. რა არის ამის მიზეზი? რას ფიქრობს აქაური ინტელექტუალა? ჩვენი ფიქრით უკვლას თავისი წალი უნდა ქონდეს ესლანდელ მოძრაობამ; მისა მზარეულზე არავინ მიგვიწვიეს. გახშირდა ქეაფობა და დროს ტარება. ართინი უდრო ადვილათ ითვლება ესლანდელ დროში და კადევბც გათარგუნეს მთარელება და ქეაფობა ართინის წარმოაადგენლებმა. ერთი მხრით ქეაფობა და დროს ტარება და მეორე მხრით ტახუვა; უსამართლობა, გაუნათლებლობა; აა სურათა დღევანდელი ართინის მცხოვრებისა.

R—vili.

სახჩხერე. საცხენისა და ჭათურის რაიანებში 10 სკვლები სასოვადლოა არის. თათუდა სასოვადლოა შესდგება ხუთის ან ექვსის სოფლისაგან. ამ 10 სასოვადლოებში 100 მოსახლე ეკლეს ვერ იბოვათ ისეთს, რომელთაც წლის საყოფა სხრდო მოკებობდეს. ბუფრს ისევე ჩაღით დახურული ქობება უდგათ, რომლის შუა ჯალკას ფიქნის გეცხლი უხითათ. უმთავრესი მიზეზი მათი სიდაცაისა, უმიწაწვლობაა. თათუელ მოსახლეს 2-3 ქტევა ადვილი თუ მიეზობას და ისიც სწანდლო, სადახანც მეოთხედი ბაკონს უნდა მაროფას. საყოთარა მიწის უქონლობის გამო ის იძულებულია მუდამ სხვის ადვილებში იმუშაოს და მოსავლის ნახევარი ანუ თუ უკარგისი მიწაა მესამედი, ადვილის პატრონს მიუტანოს.

1 ქვეყანა თუ კარგი მაწა არის მოვა 18 კოდი სიმინდი, თუ არა 6-8 კოდეუ მუტი არ მოვა. (ჩვეუბური კოდი 2 ფ. 16 გ. არის) სიმინდის საშუალო ფასი არის 1 მ. 20 კ. ამ გვარით, 1 ქვეყანა იძლევა 21 მ. 60 კ. აქედან ნახევარი უნახს მატონის არის. მუქას რჩება 10 მ. 80 კ. ამას გამოვყავლოთ თესლი, ქრთამი ანუ საქადამი, ქვეყანა უნახსრელი 3 მ. რომელსაც ადგილის მატონი ხდევინებს მუქას და დავინახვოთ რომ 20 კ., დარჩება მუქის დღეური ქირა თავისის ხარჯით.

გასაკვირველია რომა სახრდობენ წლადან წლამდე? მაგრამ სუთუ სახრდობა ქვიან იმათ სახრდობას. ნუ თუ სახრდობ ეწოდება რაც მწკნადს და წყადს, რომელათც ისინი ეკვებიან? შრომატენ დაუსვენებოთ, მაგრამ წლიდან წლამდე ისეუქი რჩებოან და ამათი ნაშრომათ გი შექმთ ხარება სუქქებოან. შიშიადასჯანს ილაჟი გვეუბნება ხალხს უფრო და უფრო უსწელეს ცხოვრებას. რამდენი წელაწად გადის, იმდენი სხვადასხვა გადასახადი ემატება. გარდა სხვაღმწიფოთ გადასახადისა იხდენ ათას წეროდ გადასახადებს, რომელათც ეწოდება მღვდლის დრამა, მწერლის ფული, სადასულოთ, ტყისა და სამოსახლოთ იფარა, ოსინი ფული და სხვა. მღვდელი ატყუებს ჭირის წერის დროს, მკვდრის ბაჟურთხვასუ, დამარხვასუ, ნათლობასუ, და ყოველ საღმთო წესის ასრულებასუ.

ადგილის სიკურობე იქვეს სმარ დავს გლეხთა შორას; მოდევნებ მამასახლისთან მიზნას, ანუ უკეთ რომ ვთქვათ, მიზნადენ, მამასახლისიც რაც გი შეეძლო ეკლუფება მათ. აქედან მომხიზრება ბოქაულთან ან მომრიგებელ შუამავლთან გარბოდე, მაგრამ იქ უნახს ბაჟურე უახ შეეყვარე მისილიდათ. ამ დროს მას ბაჟრეგებოდა სოფლის „წურებას ახლავტო“ და მათის შემწეობით ვეღარ ეღიარებოდენ საქმის დაბოლოებას. რაიდეინაჟე წლას განმავლობაში სუდეშია დაუბრუნდენ, სადაწანც ბოლოს სრულებით გაეუფლებინი გამოდიოდენ.

ჩვეუბური გლეხის ნატურა ყოველთვის იმაში მდგომარეობდა რომეტი შესაკუთრე გამხდარაყო და ამით ცოტათი მარც თავისუფლათ ვერმნო თავი. მაგრამ ეს მისთვის შეუძლებელი იყო. თავისუფლების შიურველი გლეხი ჯერ ბატონის მოურავს უნდა შერეგებოდა, შემდეგ ბატონს და შერე მომრიგებელ შუამავლს. ესენი უველა დაუხოვრავთ უფლებდენ მას და თავისუფლების მამიებელი გლეხი ბოლოს მართლაც უფლებიერისგან თავისუფლებოდა....

აი ერთი მაგალითი ამ გვარი გათავისუფლების: ერთმა ჩვეუბურმა გლეხმა თავის დასახს მოიწადინა და გურიგად 400 მ. რასავურველია ეს ფული გლეხმა სულ იკადა და გადასცა თავის ქალბატონის ექვლი-მოურავებს. მოურავებმა ფული მიიღეს; გლეხს გვატანება მისცეს და დაზარდენ, რომ დოგოვორს მალე ბატონებთან. მაგრამ დრო გადიოდა და დოგოვორს არ შეუიბოდე. გლეხმა გაბედა, ნახს ზირდაზირ ქალბატონი და სოხოვა დოგოვორი გამოეყოთ. კარგით—უთხრა ქალბატონმა, მაგრამ 60 მ. მკვლავ, არ მოგატანათ. გლეხმა მოურავების გვატანებო უჩვენა და უთხრა: მე ფული სრულათ გადაეცემა იმათო. ჩენთვის არ მოუტანათ 60 მანეთი და ის მოურავებიც აღარ მაქავს ახლა—უბრძანა ქალბატონმა. მე ვერ დაეიბაღე ვერც ერთ კაბეჯს; ვახსოვსაც მიტონია ამსვე გამოართვი და მამიტანეთ. შე დაცოცვილო ისინი რომ თქვენი ვექვლებო იუქვი; რა ჩემი ბრალია—მთახსენა გლეხმა. გლეხის ეს სიტყვები კნიანამ იუჯადრისა და „ურჩი მონა“ ბიჭების გარეთ გაგებინა. აქვე უნდა აყინშოთ, რომ ამ კნიინას 15000 მ. წლიური შემოსავალი აქვს მარჯვენადან.

უნ მოსთვლის რამდენი ტანჯვა-წყალება გამოუვლია აჭურ გლეხს. მთავრობისგან დაქვემდებარებული მოსულე, შეპატონე, მღვდელი, მწერალი, მოურავი და სხვა ურცხვი უსაქმო ვაჟბატონები, ეველა ამათის ნათელარით იკვებოდენ და თითონ კი, ეს მშრომელი, თვლის

მღვრელი მუშა შიშიალოთ სულს დაფავდა, გიბრული სულგძელობით იტანდა ყოველ უსამართლობას. მოთმინებასაც სახლგარე ქონათ თურე.

1 თებერვლიდან იხინა თავი ჩვენში გლეხთა მოძრაობამ. ათივე სახოგადობაში ერთს და ამავე დროს ამოდრავდა ხალხი. დაიწვეს თავის მოურავს; გაძირთეს ბასი თავიანთ ჭირ-ვარამხე. შემეშვეს ზიბრებო და წარუგვიანეს შემსუღლებს. აი, დაახლოვებოთ, მათი მოთხოვნა: 1, დაუკბინდეს ის ფულგბო, რომელიც ნადეღის გამოთადებაში გადავხდევინეს; 2, მიეცეს უსხვიდლოთ ნადეღის მიწები იმათ ვინც არ გამოუვლია; 3, მოგვეცეს სიმკვარი უსხვიდლოთ; 4, მოგვეცეს ტყეებო ამის ნახევარ ფასში რასაც აქამდინ გადავდებინებდენ და 5, მოკლოს მიწებს აჯარა იმ ზომით რომორც შეივასოს ჩვენივე არსეულმა ზირებმა. გურიველი ვაჟუნადან მღვდლებს რომ ისინი დრამის ფულს ვეღარ მიაღებენ. ვერას საქწერს და სმარხს ორ მანეთს ზევათ ვერ მოითხოვენ.

აზრბეს მისი თავებო და ათის თავებო და ყოველივე საქმეს მათი შემწეობით ათავებენ. სასამართლოებს აღარ ეკვრებან, რადგან ჩვენნი დამღებო სასამართლოებო და სასამართლოს მოსულებო არანაო ამბობენ. უნდა მოგახსენოთ, რომ იმ დღეად, სადაგანც ხალხმა თავის საქმის მოწეს-რიგება თითონ დაიწყო, ქურდებს და გლეგ ბატებს ფრთებო შეეკვრათ და თავისებურათ ვეღარ ფარფაშობენ.

სასამართლო აღახინაშავა ის, რომ ჩვეუბური გლეხობა იქვეა დრეხათ და შეკბნულათ. არც ერთი ანეთი მოყლებს; რომორც, მაგალითათ, დაწვა, დაწერება, შესტომს და სხვა აქეთ არ მომხდარს. შემსუღლების უმრავლესობამ გლეხებს მისარი დაუჭირა და მათთან ერთათ მოქმედობს. მხოლოთ მცირე ნაწილი, დიდი შემსუღლებო, გაღვენ განსე და მათაც ხალხმა ბოიკოტი გამოუცხადა.

15 მარტს საჩხერის რეიანს ტახის სადგურზე იყო მიწვეული ჩიხის სახოგადობის გლეხობა. მოვიდა შორახნის მახრის უფროსი და შეკეთის გლეხებს: რატომ არ შემსუღებთ თავადების ადგილებსო. რომორც აქამდე ვუშობოდით ისე სელს ამ მოკბენი და, თუ საშეოთხედოთ მოკბენენ, ვიშეშეკითო. იქვე იყენ თ. წერეთლებიც, რომლებმაც ვერ უარი განაცხადეს; მაგრამ შედეგ დათანხმდენ. მახრის უფროსმა კითხს ხალხს—რატომ სასამართლოებს აღარ ეგვართოთ. სეტა აქამდინაც არ გვევლო ჩვენს საუბეღურთოთ—თიუგო ხალხმა.

27 მარტს სოფ. ღურეში მოიყარეს თავი ღურეეის, ირტავახის და ცხამის გლეხობამ. იქვე მიავადენ ადგილობრივი შემსუღლებო ფაფარბიებო და ახმობებო. ხალხმა მათ განუცხადა, რომ ღურეეის ადგილების დაშეშეკება მათ შეუძლიათ, თუ სოფლის ადგილებს მეხუთედათ და მათის ადგილებს შექმსეღათ მცირე. ახნურებმა ვერ უარი უთხრეს; მაგრამ, როცა ხალხმა მათ ბოიკოტი გამოუცხადა და მისამსხურების გამოცდას დაზარდა, მამან ისინიც დათანხმდენ.

სახჩერე—„ჭვარნაღელი“.

სოფელი კოთელი (ჭავჭავთი). ახალციხის სსმსრეთ აღმოსავლეთით დეეს სოფელი კოთელი. კოთელიებო მამადანია ქართლებოა. ქართული ეველამ ჩინებულათ იცის, მაგრამ ოჯახში უმეტესათ თათრულათ დაზარავობენ. კოთელიებო ჩიჭორი, სიტყვა მოხერხებული ხალხია, სიტყვა ზახუნე გურულებისის ძალიან წახვავს; ცახუების და წიგნების კითხვა ძალიან უყვარს და კოთელი-ნობიერება ქართულ გლეხებსე უფრო მოწუროებული აქეთ კოთელში 100 კომლი მცხოვრებელია და ამ ზატარა რიცხვიდან 60 მოწაფე დადის დაბა ბარაღეთის ორ ღასიან სამინისტრო სასწავლებელში, რომელიც 2 ვერსზე მდებარეობს ამ სოფლიდან. მეზობელი სოფლებო დასახლებულია ხომსებით, ბერძნებით და თათრებით. რომორც სხვები, ისე ეს სოფლებიც დიდ გტყუებანს ით-

მეწიწე. უსოფო სოფლის და სხეულწითო კადანსხადებმა სკუეტუსო მიწების ჩამოთმევაჲ, სხელზე, ტუეზე, საქონელზე და შაწაზე დადებულმა ბაჭებმა აჭურთ გლეხები მოთმინებიდან გამოიყვანა... შეწვიბიტეს ეოველგვართ კავშირი ადმინისტრაციასთან და სმავგოერთო შვიდროთ შეუკავშირდენ ერთმანეთს, რადგანც მიერთობასში“ სეღვენ ერთადერთ მსსსელ ძალას.

23 მარტს, სოფელ ზაგვის და კოთულების სსოგადობებში კრება მოახდინა რომელზედაც შეიმუშავეს შემდეგი მოთხოვნები:

- 1) სხადგლო მიწები გლეხებს უფასოთ მიეცეს.
- 2) მოსიხოს დროებით ვადლებულ და ხიხან გლეხთა დამოკიდებულებანი.
- 3) სკუელსით, სმინისტრო და სსემწითო მიწები მიეცეს სოფლის სსოგადობებს სკუერთებათ.
- 4) დაუბრუნდეს გლეხებს სხადგლო, თუ თავის დასსსაჲ კადებულთა ფულეობ.
- 5) დაუბრუნდეს სმადახოთ ფულეობ.
- 6) უსაფუძლოთ კადსხადიო ფულეობთ დასრდეს სკუელსო ფონდი, სოფლის სსჭირთებთა დასკამეთოფილეთათ.
- 7) სსოთფლო გზების კეთება და ეკლესიას უარჯლოთა დაკვალთს ეველას წოდებას. ეკლესიის შენახვა მან ავისრთს ვისაც სურს.

8) სკუადლებლო, უფასო სწავლა-განათლება ორივე სქესის ბავშებისათვის 16 წლამდე

9) მოსიხოს არა ზირდაზირთ კადსსხადი სზირტზე, ნაეთზე, შაქარზე და სხვა. და მის შაკიერ დაწესდეს აშკარა ზირდაზირთ კადსსხადი შემოსავლის კვადობაზე. ვისაც 500 მანეთზე სკულები შემოსავლი ექნება წლოთ, ის გავიანუდელ უნდა იყოს ეოველ გვარ კადსსხადებისაკან.

10) გამოცხადდეს ადამიანი—ადამიანთ და შემოდებუდა აქმსს თავისუფალი მართელობა, სყოველთაო, ზირდაზირთ, დახურული და თანსწორო სარჩეუნო სმის უფლებით.

11) თავისუფლება, სიტუის სეკლდის, გოფიგების, კავშირების, სარწმუნოების, ზირთების და სცხოვრებელი ბინის შეუხებლობა და სხვა. ზემო მოთხოვნილებებით ზაგვის და კოთულის გლეხები შეურთდენ რუსეთის ეველას გლეხთა მოთხოვნილებებს. ამჲვე კრებაზე შეთანხმდენ ორივე სოფელი დიდი ხნის სდავოთ შაწა მურჩისა“ შესახებ. აჭვე უნდა ადინიშით, რომ კოთლელეს აქეს კონტოთ კავშირები ეკლესია, სდაც სმ წლოწადზე შეტო აქნება, რაც წირვა არა ეოფიდა. სკაქე ამჲთა, რომ ბლადოჩინი მამა ხახურტოვა წუწომს ეკლესიას სიხატარავის კამო. 100 კომლი მცხოვრებლისათვის ეკლესია სრულადანც ზატარა არაა, კადიდებას არ სსჭარბებს, მაგრამ რგორც ჩანს მიზეზები სულ სხვაა: წინეთ, ამ ეკლესიის ბლადოჩინთ ეოფიდა მამა დავიდოვა. მამა დავიდოვს აუძლებობა გლეხები ეკლესია კადიდებობა, მოურეფიათ 20 თუმანი და შემდეგ, სყოელურთ მამა დავიდოვა ფულაინათ კადუეყანათ. დღეს მოადგილე ბლადოჩინი მამა ხახურტოვა, რომლის თხოვნით გლეხებისაკან კადეკ 36 თუმანი მოურეფიათ, სულ 5 ნ თუმანი. და ხალი სარჯ-ადრიხვით ხალი ეკლესიას 8 ათასი მანეთი სჭირდება! აღმოთბებული გლეხები გაძახან „ბლადოჩინმა ისევე ტკეპათორა, და არა ტკეპაქორტიანა“.

ჭეშმოური.

ს. გორდი (სამეგრელო). გლეხების მოძრაობამ აქაც იხინა თავი. ამან წინათ მოიარეს თავი ეკლესიის მოქდნის წინ რამდეგინამე ათასმა კაცმა, დედლების სეპაროვით, კადღეს ეკლესიის კარები და ერთმანეთს შევიდეს. „ბრძოლდონ სისხლის წვეთამდის თავისუფლებისათვის“.

გოფიგების შემდეგ გამოვიდენ ეველსიოდან „ძმობა-ერთობის“, სომღროთ და თავ-თავიანთ სხლისსკენ წავიდენ. ასე ამ ნაირთ გაიფიგენ ს. სოლის, ლეღის, კინხის, დიდ-ღვანების და ქუშქის გლეხები. მეორე დღეს ზემო ჩამოთფილო სოფელეებს, სხვა სოფლებიდანაც მოემატენ გლეხები; კანდენეს მთავრობისკან დაეყენებულე შექრთამე მოხელეები: მამასახლისი, მწერალი, სკუელსო სუღები და სხვები. მათ შაკივროთ ხალხმა აირჩია—ათის-თავები და ასის თავები. ხალიმა მმართელებმა უწინარეს ეოველსა მიევეს ხელი ოთხი წლის გაუქმებელი გზის კეთებას. უგზობის კამო დიდ კატეგორებში ეოთ ჩაკვრდიო ხალი. გამოიწვიეს წოდების კანურ-სკუდა, მუშები, რომელთა რიცხვი ოთხასს სჭარბობდა, და ტყები, ბუშბუს ხიდიდან კორდამდის, მშენიერათ კაკეთეს. (ზოგაერთმა სხნაურმა ეუკადრისა მუშობა) კაკეთეს აგროთვე სმეწობლო გზებოც. ხუთი წლოწადის ხიდი დანგროული და გაფუტებული ეოთ, მაგრამ დღემდის მის კაკეთებას არაფერი არ ეშედა. რამელიჭერმე სოხოვეს ბოქალს ამ ხიდს კაკეთება, მაგრამ ვულ-ფიგნმა ბოქალულმა ხიდს კაკეთების განკარგულების სცეკლათ ტემა-ტემათ და ლანდვა-გინებით გამოისტუმრა მინისკენ მოთხოვნილები. დღეს, რაც რომ „თავისუფლების“ შექმნა აქაც შემოანათა, ხალიმა მმართელებმა, ბ. ბოქალის დაუკითხვათ, მშენიერი, მაგარი ხიდი კაკეთებისკენ.

წინეთ, როცა მამასახლისი კანაკებდა სსოგადობას, ქურდობა და ძარცვა-გლეჯა ხშირი ეოთ და ეხლა-კი, ქურდობისა და ზაფხობის, არა-რა ისმის ხეყნს სსოგადობაში.

გ. ი.

ს. წინანდლი. (თელავის მაზრა). 30 მარტს თავი მოიყარა ერთთ მთელმა წინანდლის სსოგადობამ, რომელსაც შეადგენს ს. ქეჭო-ხლადმისი, ბუშთის და ვანქის გლეხობა. მათ ხელში ჭქონდთ ქალღებზე ზღინიშული თავიანთ მოთხოვანილებანი, რომელიც შეამოწმების მამასახლისის, შემდეგ მიმართეს მკამულებებს ხელის მოსწერათ. ს. წინანდლში დაკეტეს კანცელარია, სლო გოდრე ბუქელს დაჭრავდენ, კამოიტრეს სემწითის სურათი, რომელიც კანცელარიაში ეკადა და ლუმა-ლუმმა აქციეს შემდეგ სიტუებით: ეს არის ჩვენი დამღებელება, სისხლის მსილება, მიზეზი ეოველივე უსმართლობისა და სხვ. მივიდენ სყოფლისწულთ მამულში და გამოითხოვეს აქილამ ეველას მუშები და მოსამსახურები, და უთხრეს: თქვენც უნდა მხარში ამოგვადგეთ და ვიბრძოლოთ ერთი ძალით უსმართლობის წინადმდეგო. ამის შემდეგ გამოქდახეს მმართელებს (სყოფლისწულთ მამულების) და თხოვეს ხელი მოეწერათ იმათ მოთხოვნილებებზე. უფლისმა ბეგერი აეოქმანა, მარა ბოლოს ისევე მოუხდა ხელის მოწერა. აკ გლეხების მოთხოვნას: ვუერთდებით რა მთელი რუსეთის მუშათა მოძრაობას, ვოთხოვლობთ:

- 1) მოსიხოს გლეხთა დროებით ვადლებულობა და ხიხნობა: მათი სადელება მათ უსანუადლოთ სრულ სკუერთებათ გამოცხადდეს.
- 2) ეველას გლეხს დაუბრუნდეს ის შაწა-ადგილები, რომელიც მათ ჩამოეკადა ბატონ-ემობის კუქმების დროს. (ტეე: სსადახე, წყალი და სხვ.)
- 3) სკუელსით და სსახინათ გლეხებს სკუერთებათ მიეცეს ის ადგილები, რომელითაც დღეს ისინი სარგებლობენ.
- 4) შაწის ღალა არ უნდა აღემატებოდეს მთელი მოსავლის მესამედს. მემამულემ თავისი წილი თავის სარჯათ უნდა წაიღოს.
- 4) დაუბრუნდეს გლეხებს ის ფული, რომელიც კადანსხადეს თავის დასსსის, ახე სარჯების კადანსისათვის. ეს ფული უნდა კადსხადეს სკუელსით და სყოფლისწულთ მამულებს და აგროთვე ამ თავად-ახსურთ, რომლებმაც ამ კადანსხადებით ისარგებლეს. ეველას ამ ფულათ უნდა დასრდეს ცალკე ფონდი სსჭირთებთა და სკამეთოფილეთათ.
- 6) ამჲვე ფონდის მამამატებლათ გლეხებს დაუბრუნდეს სმადახოთ კადსსხადი სარგებლოთ.

7) მოისპოს ეველა ბუკარა შემამულეთა სსარგებლო, როგორც მაგალითათ: ძღუნის მიტანა, გუთნის, სარ-ურმით მოხმარება და სხვა.

8) ეკლესიის უარულობა და ეველას ეკლესიას, გზების გეთუბა-კა ეველა წოდებას.

9) მოისპოს დრამისა და სხვა ეოველეგარა გადასახადი მღვდლის სსარგებლოთ. ეკლესიას სარგა იმათ გასწიან, ვისაც სურთ.

10) მოისპოს ეველეგარა ბაჭები და გადასახადები და შემოდებულ იქმნას გადასახადი შემოსავლის და ეველათ, ე. ი. ვისაც 500 მ. ნაკლები შემოსავალი აქვს, სრულიად განთავისუფლებული იქმნას.

11) სსხელმწიფო ტუკები და სსხსაუი მიწები გადაეცეს გლეხთა სსხოკადებებს თავის სსსარგებლოთ.

12) წოდებითა გუქმება და ფართო თვითმართველობა როგორც სოფლის, ისე მარხის, თვით ხალხი უნდა ირჩევდეს თავის მოსამართლეთ და მმართველთ და უვლიდეს თავისივე საქმეს.

13) დაწესდეს უფსო სსკადებულად ზარეულადწვებითი განათლება ორავე სქესის ბავშვისათვის 16 წლამდე.

14) სრული თავისუფლება: სვინდაისისა, სიტუვის, ბეჭდვის, კრების, კაჟიღვის და კაჟშირის.

15) ზარეუნიისა და სსხსარეუელი ბინის სხელ-უსხელბობა.

16) მუღმივი ვარის გუქმება ხალხის და სსეოველთათ შიკარბება სსქართველისათვის.

17) განტალკეება ეკლესიის სსხემწიფოსაგან და სსოლისა ეკლესიისაგან.

18) დამფუძნებელი კრება ხალხის მიერ სსეოველთათ, ზარ და ზარი და თანსწორი კქნვის ურთი არჩეულ ზარებისაგან.

მეოცე საუკუნე.

რუსეთის ქრონიკა

სახელმწიფო საბჭომ უკვე განიხილა ფინანსთა მინისტრის წინადადება ზოგიერთი გადასახადის გაღიღების შესახებ.

საბჭომ უცვლელათ მიიღო და დამტკიცა პროექტი სპირიტზე და ნავთის ზეთებზე არა ზირდაბირი გადასახადების მომატებისა. გარდა ამისა საბჭომ დაადგინა გამოცემა ჯამაგირიდან პროცენტები იმ პირთ, რომელნიც წელიწადში 600 მანეთზე მეტს იღებენ.

ზოგიერთ ქალაქების შუამდგომლობა შესახებ ქალაქის მილიციის დაარსებისა, მთავრობამ უწყურადღებოთ დასტოვა.

პეტერბურგში გაიფიცენ ობუხოვის ქარხნის მუშები. გაფიცვის მიზეზათ დასახელეს 90 ამხანაგების დატყვევება. ქარხნის მთავრობამ გამოაცხადა, რომ მას არავითარი უფლება არა აქვს ტუსადების განთავისუფლებისა. მიუხედავთ ამისა მუშები განაგრძობენ გაფიცვას და მტკიცეთ აღვიან თავის მოთხოვნებებს. ამბობენ, ქარხნის აღმინისტრაციამ სთხოვა მთავრობას დატყვევებული მუშების განთავისუფლება.

პოლონეთის სოციალისტების კავშირებმა საერთოთ დაადგინეს, 1 მისის საყოველთაო გაფიცვა გამოაცხადონ და დიდებული დემონსტრაციები გამართონ.

ერთმა სოფლის მღვდელმა ამას წინად მოწოდებით მიმართა თავის ამხანაგებს, ამ მოწოდებაში ის უსაყვედურებს სამღვდლოებს ჩამორჩენას და უმოქმედობას. შეუერთდეთ ახლანდელ პროგრესიულ მოძრაობას, შეეგებოდეთ მაშვე-

რალთა გაქირვებულ მდგომარეობას და გაედივიოთ მათ გულში სანატრელი მომავლის იმედებო. ჩვენ მარტო საიქიოს ცხონებას როდღა უნდა ვუქადაგებდეთ ხალხს, არამედ სააქა-ოლსა. მოვიგონოთ ჩვენი დიდებული მოძღვარი ქრისტე და ვეცადოთ განხორციელდეს ცხოვრებაში მისი მაღალი სწავლა ძმობის და სიყვარულის შესახებო.

ესტლიანდის გუბერნიის მარტებში ამ ბოლო დროს აგრეცლებენ აუარება პროკლამაციებსა და მოწოდების ფურცლებს, რომელიც იწვევს ხალხს მასობრივ აჯანყებისკენ თანამედროვე პოლიტიკური წესწყობალების წინააღმდეგ. ალაგ ალაგ გაიგზავნა ჯარები.

ამასწინათ მოსკოვში გაიფიცა პურის მცხოზლები. მთელს მოსკოვში პურის მცხოზელთა რიცხვი დაახლოვებით 30,000 უნდა უდრიდეს. უმთავრესი მოთხოვნები შემდეგია: 1) რვა საათის სამუშაო დღე ახლანდელი 16 საათიანი დღის მაგიერათ. 2) სამუშაო ქირის მომატება. 3) მუშაობის აღკვეთა კვირა და უქმე დღეებზე და სხ.

სორმოვოში (ნიჟეგოროდის გუბ.) 1 აპრილს სხახლხო სასაღილოში დოქტორ კარმანოვს წაუკიოხეს კოეცვა ხოლერის შესახებ. თავი მოიყარა 1000 ზე მეტო კაცო, უმეტეს ნაწილათ „სორმოვოს“ ქარხნების მუშებო. თავიდანვე მუშები უნდობლათ მოექცენ ლექტორს. მის მიერ ნაჩვენებმა საშუალებებამ („კარგი საკვები“ „ჩაი რომით“) ირონიული შენიშვნები გამოიწვია პუბლიკაში. შემდეგ ექიოს მისკეს კითხვა, რატომ ვრცელდება ეპიდემია დარიბ ხალხში მეტი სისწრაფითო. ლექტორმა მიხეუელ-მოხეუელი პასუხი მისცა. უკმაყოფილება თან-და-თან იზრდებოდა. ლექციის გათავების შემდეგ გამოვარდა ორატორი დამოკლეთ კრიტიკა უყო ლექციას; შემდეგ შეეხო მუშების მდგომარეობას: სამი ავთამყოფობა ანადგურებს რუსეთის სიზოკადობესო, სთქვა ორატორმა, ომი, აზიელი სტუმარი—ხოლერა და შავი რაზმები, რომელთაც თვითონ პოლიცია აღგენს სხვა და სხვა ადგალებშიო. როცა პუბლიკა იშლებოდა, კარებში პოლიციის მოხელებები გამოჩნდა: „სცემეთ პოლიციელებსო“ დაიძახეს მუშებო და მისცვიდენ მათ. პოლიციელები გაიქცა და იქით აქეთ მიიმალა. 40 პოლიციელმა თხოვნა შეიტანა ამ ინციდენტის გამო, სამსახურს თავი უნდა დავანებოთო.

კურსკის გუბერნიისაში დაიწყო გლეხების აგრარული მოძრაობა. მოძრაობა დღითი დღე იზრდება და ლამის მთელ გუბერნიას მოედოს. მემამულეები შიშმა შეიპყრო და არ იციან რა ზომებს მიმართონ.

როგორც ვახ. „ნოვ“. იუწყება, მოსკოვშიაც არსდება იმნაირი პოლიტიკური პარტია, როგორც პეტერბურგში. ამ პარტიის მიზანია ხელი შეუწყოს ომის გაგრძობას იქამდისინ, სანამ რუსები არ გაიმარჯვებენ,—მფარველობა გაუწიონ რუსეთის ძველ წყობილებას, დამყარონ სწავლა-განათლების საქმე ვიწრო ნაციონალურ ნიადაგზე, ერთი სიტყვით ხელი შეუშალონ ახლანდელი პროგრესიულ მოძრაობას. ამ პარტიის სულის ჩამდგმელი ვილაც ნავროცკია, რომელიც შეუსვენებლოვ სწერს თავის შესაფერ ლექსებს და მოწოდებებს. ნავროცკის „თხზულებები“ კომაროვის ვახ. «სვეტის» სტამბაში იბეჭდება.

ძველი მოზაისინი ახალ საბანეში.

მეორე. პატიოსნებას გეფიცები ტყუილია, ცოცხალი ტყუილი.

პირველი. მე კი გეფიცები მართალია, ალალი მართალი.

მეორე. მაშინვე მიხედები კაცი, რომ „მაჩაბლისტის“ დაწერილია. კილოზეტ კი ეტყობა პირადი ინტერესებით რომ არის გამოწვეული.

პირველი. შეიძლება თითონ მაჩაბლის დაწერილიც იყოს, მაგრამ საქმე სინამდვილეშია. შენ ამბობ ტყუილიაო და მე გეუბნები სიმართლეა მეთქი. ან დამიმტკიცე ტყუილი რომაა ან დაიჯერე რომ სიმართლეა.

მეორე. დავიჯერო რომ ილიკოს გლეხ-კაცობა არ უყვარს? დავიჯერო რომ ის ამგვარათ ტანჯავს „თავის“ გლეხებს?

პირველი. არა, შეიძლება სხვაგვარათაც ტანჯავდეს, მარა გაზეთის ფურცლებზე ჯერ მხოლოდ ამგვარათ იყო გამოფენილი.

მეორე. არას ღროს! თქვენ „მაჩაბლისტები“ ხართ, ილიკოს პირადი მტრები. მე იმას ვერასოდეს ვერ დავიჯერებ, რომ ილიკოს გლეხები მიწაში ჩაემწყდებილს და ზევით სახლის აგების ნებას არ აძლევდეს. ეს ტყუილია, ცილის წამებაა; სტაროსელსკიმ შეიძლება ბევრი ვარსიცი ჩაიდინოს, მარა ილიკო ამას არ იზამს.

პირველი. ყოფილხარ საგურამოში?

მეორე. განა იქ ყოფნაა საქმე? ილიკოს ნაწერები ხომ წამიკითხავს. ადამიანის პიროვნება მის ნაწერებში იხატება ნათლათ. ესეც არ იყოს დაწმუნებული ვარ, გურამიანთ-კარელ გლეხებს სკოლაც ექნებათ, კარგი სახლებიც და საკმარისი საქმელ-სამელიც. „მაჩაბლისტებმა“ რაც უნდათ ისა სწერონ. ვინ დაიჯერებს ილიკოს თავის სოფელში სკოლა არა აქვსო?

პირველი. ყველა იქ გამეღელი და ყველა გურამიანთ-კარელი გლეხი.

მეორე. ესეც არ იყოს ერთი საბუთი კიდევ მაქვს მაგ კორესპონდენტის წინააღმდეგ, გარდა იმისა, რომ თქვენ „მაჩაბლისტები“ ხართ და ილიკო გვეჯავრებათ.

პირველი. შენ ცდები მეგობარო! ილიკო ჩვენ სულაც არა გვძულს. პირიქით; გვიყვარს, გვიყვარს ისე, როგორც მას ბისმარკი უყვარდა, თითქმის უფრო ძლიერაც. განა შეიძლება რომ „გლახის ნაამბობის“ დამწერი...

მეორე. ვოტ, ვოტ! მეც ეს მიხდოდა მეთქვა. „გლახის ნაამბობი“ ხომ კარგი დაწერილია და კარგი ამბავიც არის? ხარაშო! მწერალი ხომ ცხოვრებიდან უნდა იღებდეს ცოცხალ სურათებს? ძალიან კარგი! ახლა ერთი მიბრძანე როგორ უნდა დაეწერა ავტორს „გლახის ნაამბობი“, საგურამოში რომ „გლახა“ არ ყოფილიყო? „კაკო ყაჩაღიც“ ასე ცხოვრებდა და ამოღებული ტიპია და შთაბეჭდილებასაც იმიტომ ახდენს მკითხველზე.

პირველი. შენი აზრით ილიკომ იმიტომ დამწყვდია გლეხები მიწურებში და იმიტომ ყავს ასეთ გასაქირში, რომ მოთხრობების „სიუჟეტი“ დაურჩეს და ახალ-ახალი ამბები დაწეროს გლეხ-კაცთა გაქირვებაზე? შენ იმას ამბობ, რომ მეორე „გლახის ნაამბობი“ შეუძლია ახლა დაწეროს ილიკომ საგურამოელ გლეხთა ცხოვრებიდანო ე. ი. „გლახის ნაამბობის“ შინაარსი ახლაც შეიძლება საგურამოელ გლეხთა ცხოვრებით შეამოწმოს კაცმაო. ეს საბუთი მართლაც მხედველობაში მისაღებია და „ივერიის“ რედაქციას შეუძლია გული დაიმშვიდოს. მე მხოლოდ ერთი რამ მაწუხებს.

მეორე. უთუოთ ისა, რომ „მაჩაბლისტების“ წინაშე ილიკო მართალი გამოდის.

პირველი. მეტი სადარდელი არაფერი დამირჩა! საქმე ის არის რომ ამ ლექსის დამწერს ვარი უნდა შევეთვალოთ.

მეორე. რა ლექსია! აბა წამიკითხე!

პირველი. წაგიკითხავ; მაგრამ ვიცი შენ აქაც „მაჩაბლისტები“ მოგვლანდებიან.

ჩ ე ე ნ ს მ გ ო ს ა ნ ს.

გესმის, გესმის „საზარელი“ ხალხთ ბოროტების ხმა მტრებისა,

სიმართლის ხმა მართლა გრგვინავს დასათრგუნათ მონობისა.

დღეს „გალონებს“ თურმე ეს ხმა; გიორკეცებს დარდებს გულში

და ღმერთსა სთხოვ ეგ „მწარე“ ხმა არ გაისმას „თქვენს“ მამულში.

საშველებაც მოგინახავს რომ აღმოგხვრეა ეგ ხმა „მწარე“ საგურამოელი გლეხი გასტანჯე და გაამწარე. და სხვადა-სხვა. ახლა ამ ლექსის ავტორს უნდა მივწეროთ: შენს ნაწარმოებს აღარ ვბეჭდავთ მეთქი.

მეორე. მე რა უშავს მიწერე. განა ყველაფერი უნდა დაიბეჭდოს.

პირველი. ყველაფერი კი არ უნდა დაიბეჭდოს, მაგრამ ავტორის თავმოყვარეობა ხომ გაგიგონია: დაგვემღებება და თქვენს რედაქციაში დაიწყებს მუშაობას.

მეორე. რა მაგის პასუხია, მაგრამ ოზურგეთის მაზრის ყოფილი უფროსი რომ ლაპარაკობს ის თუ გაიგე სადმე?

პირველი. ახირებულია ღმერთმანი ზოგიერთი კაცის პრეტენზია! ყველა იმის შემდეგ. რაც მის შესახებ გაზეთებში იწერებოდა, როგორ ბედავს და ამბობს გურულებს ვუყვარვარ, გურულები ჩემს სახელს აღმერთებენ, ჩემზე ლოცულობენო.

მეორე. საქმე იმაშია, რომ ხალხს კი არ ვძულვარ, ეს მასწავლებლებმა მომიხერხეს და მეც მარტო იმით ვსდევნილი.

პირველი. მასწავლებლებმა მას მოუხერხეს თუ მან მასწავლებლებს მოუხერხა ამას შემდეგში ვაგიგებთ, ან რა საინტერესოა ამ „საგანზე“ ლაპარაკი; შენ ის მითხარი თქვენს ჯგუფში თუ ვინმე წერს მარცხნივ წაფერდებულათ.

მეორე. რაზე დაგქირდა ახლა ეს!

პირველი. რაზე და ერთი საინტერესო წერილი მივიღეთ, ერთი საინტერესო ჯგუფისაგან ერთი საინტერესო კითხვის შესახებ. საქმე იმაშია, რომ ჯგუფის წარმომადგენელი გაუჯავრებია ფ. მ. წერილს გ. რ. შესახებ და სთხოვს რედაქტორს ფ. მ. გაზეთში აღარ აწეროთ ამის შემდეგაო.

მეორე. ვერმე ეს ჩვენი მხრიდან გგონია გამოგზავნილი?

პირველი. ოზურგეთის მაზრის ნაუფროსალს თუ კი ჰგონია გურულები მას აღმერთებენ და მასზე ლოცულობენ, ეს რატომ არ უნდა შეგინოს? აქ ისეთი არაფერია: იწერებიან ბ-ნ „სიტყვაზე“ და გ. რ. ნურაფერს დაწერ, მასალა სხვაც გეყოფათო. ჩვენც აღარაფერს დავწერთ მორჩა და გათავდა.

მეორე. წერით რატომაც არ უნდა დაწეროთ, მაგრამ წერეთ სომხებზე, რუსებზე, თათრებზე. მაინცა და მაინც ქართველ მოღვაწეებს რომ ჩააცდიდით ეს არის სამწუხარო და საწყენი. აი იქ ქალითარი რომ სოხუმს ვართმევს ამაზე რატომ ხმას არ იღებთ? მარტო ერთი კაცი როგორ გაუმკლავდეს ყველას? აი თუნდა ჩინონიკების აზ-

რი კავკასიის შემოსავალ-გასავლის შესახებ! ესეც მან უნდა დაამტკიცოს და ჩინონიკებს სალაპარაკო მასალა მოუსპოს.

პირველი. ერთი რამ დაგაკლდა: იმის შესახებაც დწერეთ რამე ქარაღის დასამშვიდებლათ რომ თავდაზნაურთა შეიარაღებული რაზმი წასულა. ხალხში დადის ასეთი ხმა და ეროვნული საკითხი ხომ თქვენ უკეთ მოგეხსენებათ.

მეორე. ტყუილი ხმებია. ისინი თუ წავიდნენ, ოსების წინააღმდეგ წავიდოდნენ, თორემ ქართველი თავადიშვილი ქართველი გლეხის ძმა არის, ძმა.

პირველი. ფრთხილათ იყავი, კნენებთან არ წამოგდეს ასეთი სისულელე, განა არ იცი, რომ გლეხს სხვაგვარი სიხლი უღვას თავადს სხვაგვარი?.. მშვიდობით, მშვიდობით.

მეორე. მშვიდობით „მაჩაბლისტა“.

ეშმაკი.

ქურნალ-გაზეთებიდან.

დინჯზე უდინჯესმა და ზომიერებას მოყვარულმა ივერიამა როგორც იყო, გამოკლებითა გადაბეჭდა ჩვენი გაზეთიდან ერთი წერილი, რომელიც თ-დ ი. ჭავჭავაძის გლეხ-კაპობასთან დამოკიდებულებას ეხებოდა (სახელდობრ: სოფ. საგურამოს და ქობორტის საზოგადოება, მაგზ. № 13). მაგრამ სიღინჯით ცნობილია გაზეთმა აქაც ზედ მეტი სიღინჯე და ზომიერება გამოიჩინა, და თ-დი ჭავჭავაძე წინაწინვე ყოველივე ბრალდებისაგან განათავისუფლა.

„ნუ თუ „გლახის ნაამბობის“ აქტორს მართლა ასეთი დამოკიდებულება აქვს გლეხებთანა?—კიბულაობს ხსენებული გაზეთი, და პასუხს თითონვე იძლევა: ჩვენ არ გვინდა ეს დაჯიჯეროთ და გვიჩვენია ჯერ-ჯერობით იპედი ვიქონიოთ, რომ თითონ თ-დი ილია ხვას აპოილებს და კორუპციულად შინაარსის უსაფუძვლობას დაგვატყობის“ (იხ. ივერია, № 54). როგორ მოგწონს, მკითხველო „განახლებული“ გაზეთის ტაქტიკა? განა ასე იკლდევენ სიმართლეს ისინი, ვისაც მათლა სიმართლე აინტერესებს? ჩვენ კი გვგონია, რომ თუ ივერიას „კორესპონდენტის უსაფუძველობის დამტკიცება“ სურდა, თ-დ ილიასთვის კი არ უნდა მიემართა ამისთვის, არამედ თითონ მიელო ზომები სიმართლის გამოსარკვევათ. მაგრამ არა, მას ეს კი არ აინტერესებს მას უფრო ის აინტერესებს, თუ როგორ, რა გზით აცილოს ილია ჭავჭავაძის ბრალდება და ფონს უენებლათ გაიყვანოს. როგორც მოსალოდნელი იყო, თ-დმა ილია ჭავჭავაძემ თავისი უგულისთადესი მადლობა მოახსენა ივერიის რედაქციას იმის გამო, რომ ამ უკანასკნელს არ დაუჯერებია „მოგზაურში“ მოთხრობილი ამბები მის (ჭავჭავაძის) შესახებ და თქვენი წინა-გრძნობა ამ შემთხვევაშიც გამართლდა, ვინაიდან „ყოველივე მოთხრობილი ჩემს შესახებ „მოგზაურში“ თავიდან ბოლომდე მტკნარი ტყუილია და განგებ სხვა და სხვა ელფერით შეღებულია. ამისი უტყუარი და უცილობელი საბუთები ზოგი ხელთა მქვს, ზოგსაც გამოვითხოვ და შემოწმება საჭიროა და ამას დრო უნდა“ (ივერია, № 55).

ჩვენ არ ვიცით, რა „უტყუარ და უცილობელი“ საბუთებს წარუდგენს თ-დი ი. ჭავჭავაძე მის მიერ შობილ და ნაქონ ივერიას სილო დღეს დღეობით იმის ძახილი, რომ ყოველივე „მოგზაურში“ მის შესახებ მოთხრობილი თავიდან ბოლომდე მტკნარი ტყუილია, მეტათ უდროკოთ მიგვანია, ისე როგორც უდროკო და უსაფუძვლო იყო „ივერიის“ გამოსარჩლება. რაც შეეხება ამ საყვედურს, რომ

წერილის ავტორი ორ ასოს ამოფარებია და მისი საქციელი „ქურდულია, უკანდან მიპარვით ისრის ტყორცნასა გასო“, ამაზე თ-დ ჭავჭავაძეს აი რა უნდა მოვასხენოთ; საქმე ის კი არ არის, თუ სახელდობ ვინ არის წერილის ავტორი, არა. მედ ის, მართალია, თუ არა წერილში აღნიშნული ამბები, გარდა ამისა, ამგვარი საყვედური გაუგებარია თ-დ ჭავჭავაძის მხრით, რომელიც, როგორც გაზეთი „ივერიის“ რედაქტორი თავის გაზეთში ხშირათ სარგებლობდა სხვა და სხვა ფსევდონიმებით, როცა სხვის პირადობას, სინდისს და ავხუჯას ცხებოდა. განა ეს იმას არა გავს, რომ სხვის თვალში ბეწვიც კი შეაქნინო და თავისაში ღირესაც ვერ ხელვადე. ჯერ-ჯერობით ეს ვიკმაროთ.

სიტყვა და სამეშ.

(ქუთაისის გუბერნიის თავად-აზნაურების კრებაზე).

9 აპრილს შაბათს ქუთაისის გუბერნიის თავდაზნაურების კრება გაიხსნა. თავჯდომარე კოხტევის რიგი მოახსენა საზოგადოებას. დარბაზში ხმაურობა და ყვირილი ატყდა: არ გვინდა მგაფებე ლაპარაკი, ჩვენ ჩვენ გაქირვებულ მღვთმარეომაზე გვალაპარაკეთ; ჩვენ არ ვიცით ცოცხალი მივალთ შინ თუ არა, გადაუწველი დაგვხვდება ჩვენი ოჯახობა, აუკლებელი ჩვენი მატული, ხვალინდელ საზრდოს მოკუბოებთ ჩვენ ცოლშვილს? აი რაზე გვალაპარაკეთ და გველაპარაკეთ. გლეხები მოგვიჩიეს, ის გლეხები, რომელნიც დღემდე ჩვენთან ძმურათ და მეგობრულათ ცხოვრებდნენ, რომელთაც არაფერი სიადეო და საჩუხბარი არ გექონია. დღეს კი აკლებას გვემუქრებიან, განადგურებას გვიპირებენ. რა გვეშელება, რა ზომები მივიღოთ ამის მოსასპობათ, აი, რაზედ მოვსულდართ და რის პასუხი უნდა ჩავიტანოთ შინ. ამას გაიძახოდა აზნაურობის ერთი ნაწილი (უმეტესათ შორაპნის მახრიდან). დარბაზში საერთო ყვირილი და ხმაურობა. არაფრის გაგონება, არაფერზე ლაპარაკი მათ აღარ უნდათ. კრება გადაიდვა, არჩეულ კომისიას მიენდო შეი. რე დღისთვის „ზომების“ შემუშავება და მოხსენება.

კვირია. თეატრის დარბაზი და აივანი ვაქედლია ხალხით. კრება გაიხსნა. თავად-აზნაურობის ერთი ნაწილი (შორაპნის მახრის) თხოულობს გარეშე მაყურებლებს გაძევებას: ან ისინი გაქრეთ ან ჩვენ გავლოთ. ვერ კუთარა და ვერც მუქარამ გარეშე მაყურებლები გარეთ ვერ გაიყვანა, ზემო იმერეთის აზნაურები მარშლის წინამძღოლობით დარბაზიდან გავიდნენ. ამნაირათ, ხალხთან შესარიგებელი ზომების შესამუშავებლათ შეკრავილია აზნაურობამ ხალხის ორიოდ წვილის დასწრებაც ვერ იგუა და კრება გადაიდვა.

ორშაბათს ბილეთებით დაცხრილული, პოლიციის ზედამხედველობით შესული საზოგადოება დაესწრო კრებას. კრება გაიხსნა ისევ ხმაურობით და ყვირილით.

სიმონ წერიელი. გუშინ წინ კრებაზე არჩეული კომისიის აზრით მოძრაობის უსიამოვნო მხარეების თავიდან ასაცილებლათ საჭიროა სოფლებში ჩვენი კაცების გაგზავნა და ქადაგი. ამ კაცებმა უნდა აუხსნან გლეხებს, თუ რა აუტანელი მოთხოვნებილით მიპართვენ ისინი აზნაურებს, რა ცული და მანებელი საქციელია დაწვა, მოკლა, წართმევა და სხვა. მაგრამ, რადგან ჩვენი საკუთარი ძალოვნით ამას ვერ მოვახერხებთ, ამიტომ საჭიროა ამაში მთავრობაც დაგვეხმაროს, ხელი შეგვიწყოს; საშუალება მოგვეცეს ასეთი ქადაგება გავწიოთ ხალხში.

დავით მიქელაძე. ჩემის აზრით ასეთი საშუალებით მარტო

ჩვენ ვერაფერს გავხდებით, ამიტომ მივმართოთ შემდეგს: ვთხოვთ გენერალ-გუბერნატორს მოიწვიოს სოფლის წარმომადგენლები და ურჩიოს დაირიგონ ხალხი, მოსპონ ასეთი ცუდი მარტები; რასაკვირველია, ის როგორც მთავრობის მოხელე თანვე იმასაც ეტყვის, რომ თუ ნებით არ გიქნიათ, მე იძულებული ვიქნები იარაღს მივმართო.

ხმაურობა და ყვირილი: „ძალიან კარგი, ძალიან კარგი! თანახმა ვართ. შევნიერი საშუალება“.

დავით წულუკიძე. მე ასეთი საშუალება ყოველთა უფარგისათ, მანებლათ და უგუნურ საშუალებათ მიმანია. ჩვენ მაგით კიდევ უფრო ავრებთ, გადავიცდებთ ერთმანეთს. ამიტომ მე წინააღმდეგობას ვაცხადებ ასეთი ზომების შესახებ.

დავით იაშვილი. მე როცა აქ სერთუკოსანიდან გავიგონე დაწვის, მოკვლის, აკლების და დაბრვეის გმობა-გაკიცხვა, სწორე გითხრათ სიხმარში მეგონა ჩემი თავი. ამა ვინ აგონებს ხალხს ამანებს, თუ არ სერთუკოსნები, ჩვენ ხომ ხალხთან არაოდეს მტრობა არ გეკონია, ჩვენ ყოველთვის წინ მიუძღოდით მას ბრძოლის დროს და დღესაც ასე უნდა იყოს, მაგრამ აქ ჩვენ შორის შური და მტრობა დათესეს. ჩვენ ყოველთვის მხათ ვართ ყოველი დახმარება გავუწიოთ საერო საქვეყნო საქმეს. მაგრამ ჩვენ რით გვიხილან ამას? ამას წინეთ ერთი ავადმყოფი არტისტისათვის ფული მოგვითხოვეს; ჩვენც სიამოვნებით მივიღეთ, ვინ თუმანი, ვინ ხუთი მანეთი, ვინ უკანასკნელი მანეთიც კი შესწირა. გამოჩნა ჩვენი არტისტი ჩვენს შორის შეგროვილა ფულით, ჩამოვიდა და ეხლა ისეთ წარმოდგენებს მართავს, რომ აზნაურებს სამარეს უთხრის...

არტისტი მესხიშვილი სიტყვას თხოულობს. ბევრი წინააღმდეგია. ისევ ხმაურობა და ყვირილი შეიქნა. როგორც იქნა მესხიშვილს საშუალება ეძლევა პასუხი გასცეს ბ. იაშვილს.

მესხიშვილი. ბატონი იაშვილი მაყვედრის, რომ ჩვენ ფული შეუტრიბეთ ჩვენს არტისტს, მოვარჩინეთ და ის კი ისეთ წარმოდგენებს მართავს, რომ აზნაურობას სამარეს უთხრისო. მოვასხენებ ბ. იაშვილს, რომ მე აზნაურობას არ ვეკუთვნი, მე ვეკუთვნი მხოლოდ ერს, ფულს როდი ვემსახურებ, არამედ სიტყვას, ჩემს რწმენას და ვერაკითარა სასყიდელით ვერაფერ ვერ მომიყიდის და ვერ მოქმეფინებს იმას, რაც ჩემს რწმენას ეწინააღმდეგება. ალბათ ბ. იაშვილს ჯერ გრაცია აქვს მხედველობაში. მერე რა ვთქვი მე ამ პიესაში. მე დავანახე აზნაურობას მისი ნაკულღვეანება, მაი ზნეობრივი და გონებრივი სიღატაკე, მისი არარაობა დღევანდელ ცხოვრებაში (ყვირილი. არ აღაპარაკებენ. რაოდენიმე ხნის შემდეგ მესხიშვილი განაგრძობს) აი თქვენ შეკრებილობათ საერო კითხვების გადასაჭრელათ. აქ ბევრი წინააღმდეგია დღევანდელი ბიუროკრატიული წესწყობილების და კიდევ წარმოთქვამს თავის აზრს. მეც წინააღმდეგი ვარ, მაგრამ მე აქ ლაპარაკის ნება არ მაქვს; საპასუხო სიტყვასაც კი არ მანებებდენ, მე არა შემიძლია გითხრათ თამამათ: აზნაურობამ დაკარგა თავისი მნიშვნელობა, აზნაურობა წინ ეღობება თავისი საქციელით ხშირათ დღევანდელ მოძრაობას, იკონებს რაღაც უმნიშვნელო და უაზრო საშუალებას და ფაქრობს ანით განმათავისუფლებელი წინსვლა შეაჩეროს. თქვენ თუ კავშირი და მოქმედება გინდათ, შეუერთდით ხალხს საერთო მტრის წინააღმდეგს გასალაშქრებლათ—აი ნამდვილი და უებარი წამალი. სამი დღე კრებები იმართებოდა და ყვირილისა და არეულობის მეტი არაფერი გავიკეთებიათ. ეს თქვენი თხოვნები და პეტციები ერთ გროშათაც არ ღირს. ეს ყველაფერი ფუქია, აი ამას გეუბნებით მე დღეს აქ, ამავე ვატყვი მე ყოველთვის იქ, საცა ჩემი ნამდვილი ასპარეზია, სადაც წმინდა მოვალეობა მიმიწვევს—აი იმ სცენაზე. ეხლა ხომ ცხადია, რა

ძლიერი ყოფილა იქიდან წარმოთქმული სიტყვა, როგორ მოუწვავს გული ზოგიერთებისათვის, დიახ ეს სიტყვა ყოველთვის უფრო ძლიერი ყოფილა და იქნება, ვიდრე თქვენი არეული ლაპარაკი. მესხიშვილი კიდევ შეგაკრებინებთ ფულს.

როცა მართალი სიტყვის გავონება მოგინდებათ სცენიდან (გადის. ხანგრძლივი ტაშ). კითხულობენ თავად გიორგი მიქელაძის მოხსენებას, რომელიც შემდეგ საშუალებას უთითებს მოძრაობის შესაჩერებლათ: 1) მოისპოს პროპაგანდისტების სიარული სოფლათ 2) გაფრთხილება მიეცეს ყველა გაზეთებს. რომ მიმართულება გამოიკვლონ და 3) მეტი გავლენა მოვიპოვოთ ხალხზე ერთობის დასამკვიდრებლათ.

კ. ჟღენტ. ჩვენ არ ვიცით ვინ არიან საქმის ამრევი პროპაგანდისტები, ჩვენ მათი ვერც სახელი გავგვია და ვერც გვარი. ამიტომ ჩვენ ყველა სერთუკოსნები ამრევათ მიგვანია. რადგან დაწვაზე და წართმევაზე საქმე, მივალ ვინმე სერთუკოსნისას, გამოვებრძანებ სახლიდან, მოვიკალათებ შოგ და დედამისიშვილია ხმას ამოიღებს (კრების ერთი ნაწილი ტაშს უტრავს).

ბევრი რწმუნება და ბევრი ფიცი დასკირდა ჩვენს ინტელგენტციას, ჩვენ არასოდეს წვა-დაგვა, კვლა-განადგურება არ გვიქადაგნია ხალხისთვისო (თითქო სხვა რამ კი ექადაგნოს), მაგრამ ამაოთ; მერე რამ გამოიწვია აზნაურების ასეთი აღელვება, შიში მუქარა? დასახელეს ფაქტები, რომელიც აზნაურობებს მათ ასეთ საქციელს? ხალხს მქადაგებლების შეგონებით დაუწვავს და დაურბევიათ ვინმე უღირსათ, უსამართლოთ, უბრალო ჟრით? თავადმა ივანე ნიჭარაძემ განაცხადა: მეც აზნაური ვარ, მეც მაქვს კოტაოდენი მამული, მაგრამ არც დაწვის მეშინია და არც წართმევის. ჩვენში ასეთი მავალითები არ ყოფილა. სხვა სოფლებშიაც ხშირათ გხლებივართ, მაგრამ მართალი გითხრათ არსად არ შემიმჩნევია შემძრწმუნებელი რამ. მართალია იყო ჩამოდენიმე შემთხვევა აქა-იქ, მაგრამ განა უმსხვერპლოთ მოძრაობა წარმოსადგენია ან განა დამტკიცებულა, რომ ეს შემთხვევები პირადი მტრობით არ იყოს გამოწვეული. დალოცვილნო, სამი დღეა გაიძახით: გავხრჩობენ, გვწვან, გკვლავენ და ჯერ ერთი ფაქტიც კი არ დაგისახელებიათ. ამა დასახელებით ერთი და დავანახეთ, რომ ის მართლა ცრუ ქადაგებით ხალხის ჩადენილია. ასე ცალიერა სიტყვებთ ყვირილი ამა რა საკადრისია; პასუხათ ი რა უთხრეს: რასაკვირველია, ჩვენ ამის ფაქტებით დასამბუთებამ დღეს დღეობთ არ შეგვიძლია, მხოლოთ ამას არც ექირვება დამტკიცება, როცა აზნაურობა ასე აღელვებულა. მაშ რამ ააღვლეა ის, რათ არის ასე შეწუხებული? ჩინებული საბუთია ხომ, მკითხველო? განმარტება არ ექვივება. ასეთთ იყო კრების ერთი ნაწილი.

როგორც ხედავთ ამ ნაწილის მიზანი—მოძრაობის შეგერება; საშუალება—ძალა გარეზე და შინაური.

მეორე ნაწილია ინტელგენტცია: ამის მიზანია საქართველოს ავტონომია; საშუალება—მთავრობისადმი თხოვნის წარგზავნა. პირველი თხოულობს დღევანდელი მისი საშიში მდგომარეობის დღესვე მოსპობას; მეორეს ერთად ერთ საშუალებათ ბოძებული ავტონომია მიანია. აზნაურობას ეს შორეულ მიზნათ მიანია და ამიტომ ამ ორ ნაწილს შორის შეუწყვეტელი უთანხმოება და წინააღმდეგობაა.

მოვისმინოთ მოკლე რაოდენიმე ინტელგენტის სიტყვებიც.

ნიკო თავდგირიძე. აზნაურობასა და გლეხებს შორის მუდამ მქიდრო კავშირი არსებობდა და საერთო საქმეს, სამშობლოს ინტერესებს ყოველთვის ძმურათ და ერთგულათ

ემსახურებოდენ. ასე იყო ძველათ. ასე უნდა იყოს დღესაც; თავად-აზნაურობის კითხვა ერთნაირი კითხვაა. მხოლოდ მას შემდეგ, რა რომ საქართველომ დამოუკიდებლობა დაკარგა და რუსეთის მთავრობის მფარველობის ქვეშ იმყოფება, ჩვენ ერს დღითი დღე დაბეჩავება, გადაგვარება, გარყვნა და გაფუჭება ემჩნევა, ერთმანერთს წაგვიკიდეს და გადაგვამტერეს. რათ ხდება ასე? იმიტომ რომ ჩვენ გვაძალბებენ ჩვენთვის ურება და მვენებელ კანონებს, სადაც ცოც ქვეყანაში შემუშავებულს, ვილაქ უქნობი პირების გამოკცემულს. მოგვისპეს ყველა დაწესებულებაში და სასწავლებლებში ქართული ენა, ჩვენს ყოფა ცხოვრების ჩვენს დაუკითხავათ განაგებენ, სიტყვის არ გვათქმევენებენ ჩვენი საქორების გამო, მოკლებული ვართ თავისუფლათ აზროვნებას, თავის შეყრას, მოლაპარაკებას. ამას ჩადის დღევანდელი ბიუროკრატიული რუსეთის მთავრობა. ის თვით რუსეთის ერისათვის აუტანელი შეიქნა და მის წინააღმდეგ ამხედრებულა მთელი ქვეყანა. მით უმეტეს გემართებს ჩვენ. მხოლოდ ჩვენ ვითხოვთ მოგვეცეს თავისუფალი მართვა-გამგეობა, სრული ავტონომია, რომ ჩვენ თვითონ, ჩვენ მიერ არჩეული კაცების საშუალებით ჩვენთვის კანონებიც დავადგინოთ და კიდევ ავასრულოთ. აი რა გვინდა დღეს ჩვენ, აი რით შეიძლება ყოველივე სენის განკურნება. (აზნაურობა ყვირის: ეს შორს იქნება, მაგი კითხვა მაისში გავარჩიოთ; ჩვენ არც კი ვიცით, რა არის ეს ავტონომია. ჯერ განგვიმარტე და შემდეგ ვითხოვოთ).

ეს იყო ინტელეგენციის უმთავრესი აზრი, ყველა დანარჩენი ორატორები იმასვე არკვევდენ და ამტკიცებდენ. სადღესო მალამო მხოლოდ სალოვან ხუნდაცემ მიუღიოთ. აი მოკლეთ მისი სიტყვა:

სიტყვა

რამდენათაც მე ჩვენში მოქმედი წრეების პროგრამა წამკითხავს და გამოგია, არც ერთ წრეს მიზნათ არ აუღია დაწვა, მოკვლა, საკუთრების წართმევა. ისინი ამის წინააღმდეგნი არიან. ის პირები, რომელთაც უმოქმედიათ და დღესაც მოქმედებენ და რომელთაც საქმე აქამდე მოუყვანიათ, ჩვენგან არამც და არამც სასაცუვედურო არ არიან. ამა რა პირადი ინტერესი აიძულებთ მათ მოქმედებას? არავითარი. წინააღმდეგ, მათის მხრით ეს მოქმედება თავგანწირვაა. სიმშინლი, წყურვილი, მუდამ მოუსვენარი ცხოვრება, ციხე, ციმბირი, დევნა-წავლება. აი რა მოელის მათ დღე მუდამ, აი როგორ აჯილდოებს მათ დღევანდელი ცხოვრება. არა ეს პირები პატივისცემის და ვაშის ღირსნი არიან. ისინი უდგანან დღეს სათავეში ხალხის მოძრაობას, ისინი ხელმძღვანელობენ მათ მოქმედებას. სწორეთ იმათვე შეუძლიანთ ყოველივე ცუდის აღმოფხვრა და შესწორება, აი სწორეთ იმათ უნდა მივმართოთ როგორმე და ვთხოვთ მიიღონ ყოველივე ღონისძიება მოძრაობის მანებელი მხარეების აღმოსაფხვრელათ. აი ერთად ერთი საშუალება. აი ვის შეუძლია ამ კითხვის გადაჭრა. სხვა ყველაფერი ფუჭია. ასეთია მოკლეთ კრების შინაარსი.

რა გამოირკვა. ის, რაც დღეს ხანია გამოარკვეულია:

- 1) თავად აზნაურობის ერთი ნაწილი ვერ შეურიგდება დღევანდელ მოძრაობას და საერო საქმე მისთვის ცალიერი სიტყვაა; 2) ჩვენის ინტელეგენცია არც ყოფილა და ვერც იქნება ხალხის ინტერესების გამოსახველი. გავარკვიოთ ჩვენი აზრის.

ჩვენ მხოლოდ უკანასკნელზე შევიწერდებით ამ ქამათ. ჩვენი ინტელეგენციის სიტყვა—ხალხთან ერთათ ვიყოთ, ხალხს შევეუერთდეთ. მივცეთ ხელი, ჩვენც მათთან ვიმოქმედოთ. რას შევება ხალხი? მოითხოვს თავისუფლებას მთელ რუსეთის ხალხთან ერთათ და ამ მიზნის მოსაღწევათ ემზადება, ძალას

იკრებს... რას შევება ინტელეგენცია? ითხოვს თავისუფლებას ქართველებისათვის. ეს არის მისი საქმე. სად არის აქ ერთად ყოფნა, ხალხთან დგომა. ხალხი ემზადება... ინტელეგენცია კი ამავე დროს ითხოვს. ხალხს ძალა ექვირება და ყველა ერებისათვის მფლობრულათ ხელი გაუწვდენია, მკიდროთ იკვრიან ქართველი და რუსი, სომეხი და თათარი... ინტელეგენცია ამა დროს ქართველებს გამოყოფას უპირებს და მისთვის ცალკე მზრუნველობას ეწვეა. მერმე რის იმედით ნეტავი? თხოვნით განა ვისმე თავისუფლება მოუპოვებია ასეთ პირობებში? ძალა აქვს რომ თვისი გაიტანოს? მაშინ ხომ არც ითხოვდა... მერმე ვისი წყალობით გზავნის ასეთ გულ-ახილ და გაბედულ თხოვნას, ვინ მისცა მას საშუალება ისე თავისუფლათ ელაპარაკა, როგორც ეხლა ლაპარაკობს? რატომ ასეთ თხოვნებს ახლა დაუდგა დრო? ჩავჭურჭულვებთ და ნუ შერცხვენებათ: ხალხის წყალობით. მერმე აღარც კი ეკითხებიან მას... რა უნდათ, რას ესწრაფვიან? მაგრამ ან დაკითხვა რა საქირაოა. ხალხმა უკვე ხმა მალდა თქვა რაც უნდა. საშუალებაც ცხდათ აირჩია. ინტელეგენციამ უარჰყო ერთად და მეორეც. მან ამაირათ უარყო ხალხი. აი მისი საქმე... კრებამ მაინც ორივე ნაწილი დაკმაყოფილა: აირჩია კომისია „ზომების გამოსაძებნათ და ავტონომიის ერთმხათ თხოულობს... ჩინებული მაგალითია!

მაყურებელი.

გურიის ამბები.
(ქეჩისკება)

დღის 7 საათი სრულდებოდა, როცა ბათუმისკენ მიმავალი მატარებელი ნატანების სადგურს მიუახლოვდა. ვაგონებში ტევა აღარ იყო. მთელი ღამის უძინარმა, მხოლოდ დილას ვიწოვე მისაწოლი ალაგი. ძილი მაინც არ დამცალდა. გაისმა ლოკომოტივის კივილი და რამოდენიმე წუთის შემდეგ მატარებელი გაჩერდა. მეც, სხვა მგზავრებთან ერთათ ვაგონის პლატფორმაზე გავვიდ და სადგურზე ჩასასვლელათ მოვეშალა. წვიმდა და ისეთ ნაირათ ციოდა, რომ შუა აპრილის დღეა თებერვლის სუსხს მოგავონებდა. სადგურზე ხალხი ცოტა იყო. რამდენიმე გურულები მიდმოდიოდენ და ათოდე მობუზული ჯარის კაცი, გახუნებულ ფარაჯაში გახვეულები, მოწყენილის სახით უაზროთ და უმიზნათ დასვირნობდენ სადგურის აივანზე. ლიანდაგის იქითა მხარეს, უძრავ ვაგონებს უკან, მეტი მოძრაობა იყო. იქიდან მოჩანდა ჩამწყრივებული, ხარებ-გამომბული ურმები, ურმების შორის ერთმანერთში ირეოდენ ჯარის კაცები და გურულები. მოსმოდა სალდათების ხმა-მალდა ლაპარაკი და გურულების ჩიქორთული რუსული.

ნატანების სადგურზე კარგა დიდი ხნის ლოდინი მომიხთა, რადგან არც ერთი ეტლი არ იმოვნებოდა. ბოლოს, როგორც იყო ველირსეთ ეტლების ჩამოსვლას და გავსწიეთ ოზურგეთისაკენ. ნატანებიდან ოზურგეთამდე 18 ვერსტის მანძილია. კარგ დარში ასეთი მოგზაურობა გურიაში, სადაც ყველაფერი ყვავის და ამწვანებულა—მეტათ სასამოვნო რამ არის, მარა წვიმიან დღეს, ჩამოხურულ ეტლში, როცა სიცოცხისაგან გაკანკალებს და ვერაფერს ხედავ გარდა თანამგზავრის მოწყენილ პირისახისა და მეეტლის დასველებულ ზურგისა—ორი საათის მგზავრობა საუკუნოსავით გრძელდება და მოთმინება გეკარგება, სანამ დანიშნულ ადგილს მიახწევდე. როცა მდინარე ნატანების ხილზე გავვიდით, ეტლს სახურავი გადავხსენით და ცნობის მოყვარებით გადავავლოთ თვალი ვეებერთელა, ტიტველ მინდორს, ნატანების მარცხენა ნაპირზე ვაწოლილს, სადაც ამ ქამათ გენ. აღიხანოვის ჯარი

დაბანაკებულნი. თითქმის მთელი მინდორი გადათეთრებულია ბამბის კარგებით, აქა იქ მოჩანს ლამაზათ ჩამწყვრივებულ თოფების მესერი, ათიოდე ზარბაზანს ნაღვლიანათ დაუწყევიათ ლელეები ძირს და დაღინებით დაქცერიან მიწას; მთელი მინდორი ატალახებულია წვიმისაგან და გულში ძალაუნებურათ იღვიძებს სიბრალულის გრძობა იმ გამანქანებულ ადამიანებისადმი, რომელნიც მათი სურვილის წინააღმდეგ შეუბრალეზელ ძალას ვინ იცის სად და რისთვის გადაუხვეწია. გზაზე ყველგან თოფიანი ჯარის კაცები და პლასტუნები მოჩანან..

ჯარის ბანაკი თავდება და იწყება თვითონ ოზურგეთი. ყველგან სრული სიწყნარეა. აქაც შეიარაღებულ ჯარის კაცებს ხედავ, გიკვირს და ვერ გაგიგია მათი დანიშნულება აქ, ამ მყუდრო ქვეყანაში. ბაზარში გაცხარებული ვაჭრობაა ჯარის კაცების წყალობით. ერთ ადგილას შვედროვილა ორმოციოდე ჯარის კაცი; ამთ ბაზრის წესიერებას უნდა ადევნონ თვალსური. ყველას დაღვრემილი, აპატიური სახე აქვს. ლაბარაკი სრულებით არ მოისმის მათ შორის და იგინი მოწყენით უყურებენ ულეველ წვიმას. მხოლოთ პლასტუნების პატრულები დასერიანობენ არხეინათ და მათ ბოროტ სახეებზე მხეცური, პირტყვეული გამომეტყველება იხატება. ამათ და ყაზახ-რუსებს ყველა ზიზლით უყურებს აქ, სალდათი კი ყველას ებრალება.

7 თვეა, რაც გურიაში არ ყოფილვარ და ყველა იმ ამბებს შემდეგ, რაც ამ ბოლო დროს დატრიალდა იქ, ერთი ორათ მაინტერესებდა თავისუფალი, გაბედული გურულების ნახვა და მათი ახლანდელი მდგომარეობის დაწვლილებით გაგება. მაშინ, ამ შვიდი თვის წინეთ მთელი გურია ცერზე იდგა, ყველგან გაფაციცებული მუშაობა იყო ხალხის შემოქმედებითი ძალისა. ცხოვრება დუღდა და გათვითცნობიერებულ გურულების გულში და გონებაში სამუდამოთ იტკენებოდა „შურყვევლი რწმენა საწაბრული მოპაპალის მოპოვებისა. ყველა ზიზლით და წყევა-კრულვით იფონებდა იმ ახლა წარსულ დროს, როცა ვაჭირვებას, დაჩაგვრას და მონობას სახლვარი არ ქონდა და თითონ ჩაგრულთ კი არ ესმოდათ მიზეზი არსებულ უსამართლობისა, უდრტინველათ იხრიდნ ქედს ძალმომრეობის უღელქვეშ. ყველაფერი უბრალოთ და მარტივათ იხსენებოდა მათთვის და მზესავით ნათელი მოძღვრების სხივი სამუდამოთ შეიჭრა მათ მკვირცხლ გონებაში. ერთიათათ მწუვავე და აუტანელი ხდებოდა მათი მდგომარეობა და ამ მდგომარეობიდან თავის დახწევის სურვილი ბუნებრივ მოთხოვნილებათ იქცეოდა. ასეთ მდგომარეობაში იმყოფებოდა გურია ამ შვიდი თვის წინეთ.

გურიის მოძრაობამ ძალიან ბევრის ყურადღება მიიქცია და ეს ასეც უნდა მომხდარიყო, რადგან ეს მოძრაობა იმდენათ აშკარა და თვალსაჩინო იყო, რომ მისი ჩაფუჩჩება და დაფარვა ყოველად შეუძლებელი შეიქნა. თვით იგინიც, ვინც წინეთ გურულების გამოფხიზლებას სამახსაროთ იღებდნ და ამ მოძრაობის მეთაურებს ხალხის მტრებათ თვლიდნ, ახლა ფრიად ჩაფიქრა გურიის ამბებმა მათ დაინახეს ამ მოძრაობის ძალა, ვეღარ შესძლეს მისთვის გვერდის ახვევა და წინეთ მისი მტრები და ორგვლები ახლა მის მოსარჩლეთ, ერთგულებათა გამოვიდნ. ყველაზე უფრო საწყენი და სახელის გამტეხი გურიის გამოღვიძება რასაკვირველია მთავრობისთვის შეიქნა. გურულებმა ყოველ გვარი კავშირი შეწყვიტეს ადგილობრივ მთავრობასთან, უარყვეს დაობებული, გამათახსიერებელი წესები და ახალს, თავისუფალ გზას დაადგენ; მთავრობას ელდა ეცა, მან დაინახა, რომ ეს ერთი მუქა ხალხი საუკუნებით მოპოვებულ ყალბ კრედიტს უკარგავდა მას და გა-

დაწყვიტა ვურიის მოძრაობის ამოფხვრა; გურიაში მოძრაობის ამოფხვრა კი გურიის, გურულების ამოფხვრას ნიშნავდა, რადგან ამ მოძრაობის იდეები ყველა გურულს ძვალში და რბილში აქვს გამჯდარი. ეს კარგათ ესმოდა ჩვენ მთავრობას და მან გაგზავნა გურიაში მთელი არმია გენ. ალიხანოვის მთავარ-სარდლობით. ჯარის გაგზავნას მოყვა სულთან კრიმ-გირეის გაგზავნა და ჩვენი დროის დამახასიათებელი კომედია მთავრობის ვითომდა მზრუნველობისა. კრიმ-გირეის გულახდილათ უთხრეს გურულებმა თავიანთი გასაქირი, წარუდგინეს მოთხოვნილებები და ისიც დაჟამატეს, რომ ახლანდელი მთავრობიდან იგინი არაფერ სასიკეთოს არ მოელოდენ. დასრულდა კრიმ-გირეის მოგზაურობა; რა შედეგი მოყვა მას? გენერალი ალიხანოვი თავის არმიითურთ გადაბანაკდა ნატანებიდან ქ. ოზურგეთში, სადაც დღემდის იმყოფება. აღმინი-სტრატეული წესით დაატყვევეს და გადასახლებას უქაიდან 8 კაცს, რომელთაც არავითარი დანაშაული არ მიუძღვის არავისთან; ყაზახ-რუსებმა და პლასტუნებმა თავისებურათ წაიხსენეს ალვირი და არ ინდობენ არავის საკუთრებას. იმ გურულებს, რომლებიც ძალმომრეობის წინააღმდეგ იბრძვიან, ვინ იცის რა და რა ძალმომრეობას აბრალდენ (გენ. ალიხანოვის ტყვეგრამა) და სხვა და სხვა.

როგორც ზევით ვთქვით, გურულების რწმენა არ არის ყალბი და უსაფუძვლო, ის თვით ცხოვრებაზე აშენებული და ვერავითარი ძალა ვერ აღმოფხვრავს მათში ამ რწმენას. ეს თითონ გურულებმაც კარგათ იციან და მით უფრო აუტანელი და მწარეა მათთვის ახლანდელი მდგომარეობა. პატარა „ბანდები“ კი, რომელთაც ცელქობის მეტი არაფერი არ უნდა ახსოვდეთ, დღეს მთელ გურიაში ერთობას და თავისუფლებას გაიძახიან და ვერცხლის ზარასავით წკრიალა ხმით ახალი დროის შესაფერ ლექსებს მღერაიან.

ახლა გურიაში ვეღარ დაინახავ ისეთ ადფრთოვანებულს, ანთებულ სახეს, როგორც ამ შვიდი თვის წინათ. ახლა ყველასათვის ცხადია დღევანდელი აუტანელი და დრაცებითი, წარმავლი ცხოვრება. ყოველი გურული გრძნობს, რომ ახლა მომავალში სულ სხვა ჯარა დატრიალდება და წუხს, რადგან ჩქარობს ამ სასიხარულო მომენტის მოახლოებას. მათ იციან, რომ ძალ-მომრეობისთვის შესაფერი პასუხის გაცემა ჯერ-ჯერობით არ არის ხელ-საყრელი და ყაზახ-რუსების ქცევით გამოწვეულ ბრახს და სხვა ამ გვარ უდიერ მოპყრობის ნიშნებს გულში იხვევენ. ამას წინათ ოზურგეთში მიდიოდა ერთი გურული გლეხი ცოლით. გაზზე ყაზახ-რუსი შეხვდა, მივარდა ქალს, მოხვია ხელები და აკოცა. ამას სხვა დროს არავითარი გურული არ მოითმენდა, მით უმეტეს შეურაცხყოფილი ქალის ქმარი, რომელიც, თურმე, ძალიან ფიცხი კაცია. საბრალოს ბრახისაგან კანკალი დააწყებია, მარა მაინც შეიკავა თავი.

— იმ ყაძახს გავანიორწყალბდი იქინეი, მარა დროზე გამახსენდა რა სისხლის ღვრამი მოყობოდა სიკვდილს და, ისევე, ჩემს გულს შევაკტე მირჩენია მეთქი გავიფიქრო, ეთქვა შეურაცხყოფილ გურულს.

ასეთ მდგომარეობაშია ახლა გურია.

ლ.

აშუათურის შინიშვნები

დიდი ხანი არაა—სულ 3—4 კვირაა, რაც ახლანდელმა გლეხთა მოძრაობამ რაჭა-ლეჩხუმშიაც თავა იჩინა და როგორც სხვაგან,

აქაც მიწების სივრცეების გამო, შემამულეებს წარუდგინეს თავიანთი მოთხოვნებიანნი მიწების შედარებით ზირბობებში დათმობის შესახებ. რასაკვირველია, სხვაზე უფრო აქაური შემამულეებია შესაფერისი შრომელთა მოთხოვნებიანნი.

რატა-ლეჩხუმისა და კიდევ იქით—სვანეთში დაწვებულ მიძრბობის მკაცრი წინააღმდეგობა გაუწიეს და ზოგიერთ შემთხვევებში მთავრობის წომეების თანახმად კი მოქმედებენ ქვეყნის სამარტყინოთ. ხალხს სასოფლო კანტელარობები და მათი სულის ჩამდგმულები უარყო, მისასხლის-ბოქაულები და მათი ნაწარმოები ქაღალდები კანტელარობიდან გამოიტანა და ქარს გაატანა. ბოქაული და ერთ ზღაგას ღვედიც კი იფრინეს წინ და ისინი თავ ქუდ-მოგლეჯვადნი ქუთაისში ჩამოაჭრენ საშველად.

ლეჩხუმში მომხდარი ამბობი სვანეთშიაც გადაიდა და იქ გარდაფხადიკენს თავადური ძლი დაფიფიხო. იმათ იფიქრეს, არნიეს და გადაწვეიტეს, ჩვენ თავისუფალ სვანეთში ძალიან კარგათ ვცხოვრობით ჩვენ კმეთან, მათან განაყოფი ჩვენ არაფერი გვაქვს და მამ აქ ახალთაობის მოძრბობას ადგილი არ აქვს და ნურც ნურავის შემოაშუებთ ჩვენ სამწესობით. თქვეს ეს თავადებმა და 6 ჰბრდის შემთხვევაც მიეცათ შეესრულებინათ თავიანთი გადაწვეიტელები.

ამ დღეს თ-დ გარდაფხადიკეთან ს. დასმეთში სტუმრათ მივიდა როგორც მხლობელ ნათესავთან თ-დი შამშე გელაყანა. შევიდა თუ არა ახალგაზდა სტუმარი ეხოში და მიესალმა ბავშს, გავარდა თოფი სხლის ბაღკონიდან და შამშე მოწვევტ ძირს დაეცა. მიუსივე გამოთვიდენ სტუმრის თოფით მომსახინძლე თავადები და დაინახეს თუ არა მოუხატოებულა სტუმარი ჟერ კიდევ არ მომკვდარათ, ქმსიოდე ტყვია კიდევ დასცეს, ხანჯლითაც ხელი მიუთავეს და იქვე სული განთხევიეს. ამა რას მოიფიქრებდა გულბორუვილო ახალგაზდა იდეალისტო, თუ მას მისახინძლება თუ თავადობით არა, ნათესობით მაინც არ გაიტანდენ. ამ იმედით გამოიტრუმრებიან უკან განსვენებულს მხლობელი, რომელსაც გაუფიხილებინა იგი რხო მიდანარ ბატონი, თორემ გარდაფხადიკეუი დაქადნუბული არაან, მოგვლავიხო... და მართლაც სასწორით აურსულდა უბედურ შამშეს გონიერო მრეხელის სიტყვა. მაგრამ ვერც ამ სიტყვებმა შეაჩერა ეს მხნე, თავის ამჩემებულ მიხნით გატრებულა ახალგაზდა და თავიანთ მომკვებში თრბიდ კეთილ აზრის დასანერგათ მაინც გაეშურა.

შამშე იყო ღეჩხუმის წარხინებულ თავადიშვილ დასონ გელაყანის შვილია, რომელსაც კარგათ იცნობს მთელი იმერეთის სახოტბალოება, დოგორც მის მოწინავე ჟგუფის წარმომადგენელს. მამის თვახში შამშე თავისუფლით იხოლებდა. მამამ იგი ქუთ. გიმნაზიაში მისცა. თვახში თავისუფლებას შენეულ თავადიშვილს, ქუთ. გიმნაზია ციხეთ მოეჩვენა, სადაც უბრალი მის მოძრბობასაც კი მიხეჭებით თავადურს ადგენებდენ და ყოველ მის ნაბიჯს სასტიკ სკოლურ რეჟიმს უმოხრბილებდენ. ამიტომ იგი განმორდა გიმნაზიას და შევიდა ქუთაისის სამეურნეო სასწავლებელში, სადაც ამ ხანებში გაცდილებით მეტი თავისუფლება იყო და სკოლური ცხოვრებაც უბრალი, დემოკრატული. იქ ამ დროს საუკეთესო ზერიოდი იყო შეგორდათა ცხოვრებაში. იქ თავი მოიყარეს სხვა და სხვა სასწავლებლებიდან გამოსულმა ნაჭიარმა ახალგაზდაებმა, რომელთაც მეურნეობას გარეშე, რაც ამ სასწავლებელში არასოდეს არ ყოფილა ჟეროვანათ დაქერბული, თვით განვითარება დაისახეს თავის მიხნათ და საქმეს კისახურებოდენ.

სამეურნეო სკოლის დამთავრების შემდეგ, შამშე რუსეთში წავიდა უმაღლესი სწავლის მისაღებათ. სასწავლებელში შესვლამდე, იგი ემიჯალებოდა თდეხში, სადაც სტუდენტობაში ტრბალებდა. იქ მან სამი წელი დაუო და სასწავლებლებში მოძრბობის დროს ისიც გამოისიტურეს კავკასიაში. ჩამოვიდა თუ არა სამშობლოში, შამშემ თავისი სწავლა-განვითარების ზრატრეგულათ გამოყენების საქმეს მოკვდა ხელი, დაუახლოვდა აქ ხალხში მომქმედ ჟგუფს. შეუთახნმა მათ მოძღვრებას თავის განვითარებით შექნინილი ცოდნა და ხალხის

თვითინობიერების—ამ, დღევანდელ ცხოვრების ზირბობებში კვლავინა გზის გაკავებას შეუდგა. მან თავის მომქმედ ამხანაგებთან ერთათ გამოარკვია ხალხში სამოქმედო საწადროყო ზოგორმაც და ამხანაგებს უთხრა: ყველასაცან მივაწვებულ რატა-ლეჩხუმს უნდა მივაშურო, ჩვენი ქვეყნის ყველა მხარეებმა გამოიღვიძა, ამოდრავდა, საერთო ხმას ბანს ახლევენ და ჩვენებურებს კი ძინავთო. მე მათი შვილი ვარ, მათი ავი და კარგი დასახლებით ვიცი და იმათში სამოქმედოთ მე წავალთ და მართლაც მიაშურა მან თავის მხარეს, სადაც ახალი მოძრბობა ახლათ დაწვებულიათ და არა სასურველი მიმართულებას მიეღო და აი იქ, სადაც ამ არა სასურველ მიმართულებას განსვენებულთ, თავის მოძღვრებას კვლავინავე კვლავიტში ახეებდა მას და საცა ხალხს ჟერ არაფერი გუგოთ ახლანდელი მოძრბობის, იქ მათ ათვითინობიერებდა, ურკვევდა რა თავიანთ დაბეჩებულ მდგომარეობას.

აი ამ წმიდა მოვალეობის სასამსხურთთ აღზდილი თც დათრი წლის ახალგაზდა უდროფთ გამოასაღმეს წუთი-სოფელს სვანეთის თავადებმა და მით მთელი გვარუფლობის საისტორიო, სა-მარტყინო საქმე ჩაიღვიძეს, რასაც ისინი ხალხის წინაშე დიდის კეთილას საქმის ჩადენით თუ გამოთვიდაინ.

სვანეთიდან ჩამოსვენეს უდროფთ სიცოცხლეს გამოსაღმე-ბული შამშე გელაყანის თავის სამშობლო სოფელ ახალ-ჭალას ღეჩხუმში და 12 ჰბრდის უკვე დასაფლავეს. განვენებას 200—3000-დი ხალხი დაესწრო მომეტებულათ გელაყანობა, რომელიც მწაროთ და გულწრფელათ ტირბდა თავის ქვეყნისათვის თვადღებულ შვილს. მომტორალი სახოტბალოება ერთი მორტყე მოდიოდა უგანასრელათ გამოსათხვარ სიტყვის საოქმელათ. ყველა მითგანს ცალკე გვირბინი მოქინდა შესაფერისი ყელწარწერებით. ასეთი წითელი ღეჩხუმით შემკული გვირბინები თორმეტმადი იყო. სამი გვირბინი ქუთაისიდან გააკაზუნა აქაური მუშების, ნოქრების და განსვენებულის ამხანაგ-შეგობრებისგან. საფლავზე რამდენიმე სთანაგრმნობო სიტყვები წარმოთქვა. რატა-ლეჩხუმის სახოტბალოება, აგრეთვე მამა განსვენებულისა თავადი დასონ გელაყანის უკულოთადეს შადლობას უცხადეს ყველას, ვინც თავის დასწრებით, თუ შორიდან მწუხარების გამოცხადებით თანაგრმნობა გამოუცხადეს უდროფთ დაკარგულ მათ შვილსა და ხალხს.

ამოდენა ხალხის სოფლით თავ მოყრამ განსვენებულის ზატევის სცნულიათ დიდი, უმაჯალითო გამახნეებული ვაჯლენს იქნიათ გლუ-კანობაზე, რომელთაც შეუფიცეს ერთმანეთს შამშეს ჩაქადაგებ საქმეს არ უდაღატკობთ... უდროფთ დაკარგულ შამშეს სთვინისათვის ხომ ეს სელთუქმელი ძეგლი ყველა ხელით აგებულ ძეგლზე უძირთვა-სესი იქნება...

იხილ.

სახტომრომანისა, ჩისტორანმანისა და კმრძო სახლმეზი გონსამსახურითა კრება.

თერთმეტ აპრილს სასტუმროების, რესტორანების, კერძო სახლობის და რკინის გზის ბუფეტების მოსამსახურებები გაიფიცენ. მათმა ამოძრბებამ მთელი საზოგადოება განაცვიფრა. არაფინ ფიქრობდა და მოელოდა, რომ ეს ცამეტ ათასზე მეტი დაქსატული ალაზიანები ასე მჭირლოთ შეერთდებოდენ, მედგრათ და გაბედულათ მოითხოვდენ აუტანელი ცხოვრების ზირბობების გაუმჯობესებას. რადგანაც გაფიცვა გავრძელდა და ამ დიდ ღღესაწაულოებზე საზოგადოება უხერხულ მღგომარეობაში ჩავარდა უმოსამსახუროთ, 15 აპრილს ქალაქის საბჭოს დარბაზში კრება შესდგა მოსამსახურების ქალიწი წამოყენებულ მოთხოვნილებების განსახილველით (ეს მოთხოვნილებები ჩვენს ვახუტებში უკვე იყო დაბეჭდილი) დილის ათ საათზე საბჭოს დარბაზი ხოლხით გაქვდილი იყო. იმოდენა გაფიცულ მოსამსახურებს დარბაზში თავი მოყუროთ, რომ ნემსი გაგეგლოთ იატაკზე არ დავირდებოდა. ვინც

დარბაზში ათ საათამდის შევილა ვერ მოასწრო—ქუჩაში, დარბაზის კარიდორში და კიბეებზე დარჩა. ამ კრებას გაფიცულ მოსამსახურეებს გარდა ხაზინების ერთი ნაწილიც დაესწრო. კრება დაახლოებით 10 საათზე გაიხსნა და ერთხმად თავმჯდომარეთ ს. თ. ჭრელაშვილი, მდინათ ბ-ნი ნიკოლაძე აირჩია. პირველ ყოვლისა კრებამ მოითხოვა ადმინისტრაციის და ჯაშუშების კრებიდან გაძევება, რის შემდეგ თავმჯდომარეს განუცხადა, რომ უკეთეს დაქვერილ ამხანაგებს არ გაათავისუფლებენ მუშაობას არ დაუბრუნდებიან. ამასთანავე ერთხმად ამოედგა ხალხმა იგრილა და მოითხოვა, რომ სხირტლაძეებს აუცილებლათ რესტორანები დაუხურონ, რადგანაც ისინი ყველგან მეტათ წოვენ სისხლს, თელავენ მოსამსახურის პირველებს და ერთი სიტყვით ჯანაბურ პირობებში არიან მისი მოსამსახურეები. ამ მოთხოვნებზე ბ. ჭრელაშვილმა კრებას უთხრა, რომ მთავრობა თქვენს თხოვნას არ შეიწყნარებს. თქვენ შეგიძლიათ მათ მოთხოვნილებანი წარუდგინოთ, თუ დაეაბულდენ, ხომ კარგი, თუ არა და, მუშაობას ნუ შეუდგებიან. თავმჯდომარის პასუხით ხალხში გაიხმა: არ მიეცეს სხირტლაძეებს მოსამსახურეები!.. დაუხურონ რესტორანები!..

შემდეგ ერთმა დაიწყო: აუჩანებლად და საშინელმა ცნობების პირობებმა გვიძულა, რომ გავფიცულიყავით, დიდი ხანია საზოგადოთ მუშა ხალხთან ჩვენც, მოსამსახურეებს, შეუბრალებლათ სისხლს გვწოვენ, თითქმის ოცდა ოთხი საათის განმავლობაში შეუწყვებლათ ციბრუტივით გვატრიალებენ, დღითი დღე ჩვენი სხეული სუსტდება, სულით კი ვდუხჭირდებით და მარტოთ ჩვენი საბრალო ჩონჩხი რჩება და მეტი არაფერი. კაი ხანია ჩვენს პირადობას ჯეკიან, კახანია გვაძვირებენ, გვათასისობენ მოურთიღებელი ქალბატონები, ერთი აღსაყვან ვაჰებატონები და უდიდეს-უმადარი სტუმრები. ჩვენ კაი ხანია სამართლიანი შრომის ფასის ნაცვლათ რაღაც «საჩუქარს» გვაძლევენ, რითაც ისეთაც ჩვენი აღების მიერ დამცირებულ ადამიანობას ერთი ორით ამცირებენ, და ამ კრული «საჩუქრებიდანაც» არაფერი ჩვენ არ გვრჩება, რადგანაც უმადლარი აღები ათასგვარი ჯარიმის სახით, დაკარგულ-გატყეხილი ქურქლების საფასეთ, დაძველებულ სუფრის თუ ხელსახოცის გასაახლებლათ და «საოცარი ყულობის» გასაცეხათ, მუშტრების ნისიების გასანადღებლათ გვახთვევინებენ.

ჩვენ რადგანაც მოსამსახურეები ვართ ყოველგან და ყოველთვის უნდა ვსდუმდეთ. ჩვენს პირადობას თელავს ალა, დიასახლისი, პოლიცია. კახაკის მწვევე მათრახები გვერდებს გვიჭრებებს და არც მუშტარი გვაკლებს ხელს, რადგანაც „ლაქია“ ვართ და უმრავლესობის შეხედვით „ლაქია“ ხომ პიროვნება არ არის!..

ჩვენ მეტათ ბევრი ვასაქირი გვადგას, მაგრამ ყველა ჩვენი მწუხარების ჩამოთვლას ერთ წელიწადსაც ვერ გაათავებს ადამიანი. ჩვენს ცხოვრებაში ხშირათ ბევრ ისეთ რამეებს შეხვდებით, რომ პატიოსანი ადამიანი გაფონებისათანავე ცხრა მთას იქით გადაკარგება. ჩვენ ხაზინებს, რომ მეტი შემოსავალი ქონდეს, მუშტრებმა რომ მეტი ისიამოვნოს, ნამუსზე და პატიოსნებაზე ხელს გვალბებინებენ და პროსტიტუტებს აქეთ იქიდან ზღების «კაბინეტებში» თუ «ნომრებში» გვაყვანინებენ..

ჩვენი აღების დასახანსიოებლათ—სთქვა მოლაპარაკემ—მოვიყვან ერთ ფაქტს: სხირტლაძეს ერთი მსუქანი კაჯა ყავდა. ეს კაჯა მისი კოლის უპირველესი გამართობი იყო მოწყენილობის დროს და რასაკვირველია კაჯა კოლ-ქმარს ძლიერ უყვარდა. მაგრამ საუბედუროთ ერთ მშენიერ დღეს კაჯა საწლაც გავარდა და დაიკარგა. მოსამსახურეები სხირტლაძემ კატის საძებრათ აქეთ-იქით გაგზავნ გამოგზავნა და რომ ვერსად იპოვნეს დაერია «ლაქიებს», ბევრი ლანძღა და ბოლოს კატის ფასი გადაახდევინა.

თავმჯდომარე რამდენი გადაახდევინა? ეგ სულ ერთია—სთქვა მოლაპარაკემ—რამდენიც გადაახდევინა, როგორც სხირტლაძეებს, ისე სხვებსაც რასაკვირველია, ჭურჭელზე და კაჯაზე ნიბრი დაწესებული არა აქვს, რამდენიც სასურველია, იმდენს ახდევინებს; კაჯა, როგორც ვსთქვი, ძლიერ უყვარდა და ალბათ ბლომათ გადაახდევინა, მაგრამ საქმე ამაში არ არის, საქმე იმაშია, რომ გაქცეული კატის ფასი «ლაქიებს» გადაახდევინა..

შემდეგ მოლაპარაკემ ნათლათ და ცხადათ დაასურათათ თუ რა მდგომარეობაშია კერძო სახლებში მოსამსახურეები. გაკაპანებული დიასახლისი დიდიდან საღამომდის ცხვირში სცემს მოსამსახურეს. მუდამ ეამს გაიძახის: ეს დააქციეს, ეს დაამსხრიეს, დამღუბეს, მთელი ჩემი ოჯახის ავლა-დიდება გაიტანეს, და საწყალ მოსამსახურეს კარში ადგებს..

(კრება ამ სიტყვებს ხანგრძლივი ტაშის კვრით მიეცება). შემდეგ ბ. ნიკოლაძემ კრებას მიმართა და უთხრა, რომ შემდეგშიც ასე დაქსაქსულნი არ დარჩენ და ცხოვრების პირობები გათუმჯობესონ, მათთვის აუცილებლათ საჭიროა კორპორაციის და ბიუროს დაარსება. აი ამ კორპორაციის საშუალებით თქვენ მჭიდროთ შეერთდებით და შეგვეძლება აღებს ბრძოლა გაუწიოთ, ცხოვრება გათუმჯობესოთ და სხვა. მაგრამ ამ კორპორაციის და ბიუროს დაარსება კრებამ არ მიიღო!) და ბევრი დამამტკიცებელი საბუთი ბიუროს უვარგისობისა წამოაყენა, რის შემდეგ წაითხულ იქნა სამხარი შემუშავებული მოთხოვნებიანი: რკინის გზისა, სასაქმროგებისა, რესტორანებისა და კერძო სახლებში მოსამსახურეებისა.

მოთხოვნებიანი კრებამ ერთხმად მიიღო და დაადგინა: 1) თუმცა რკინის გზის ბუფეტების პტრონები მზათ არიან დააკმაყოფილონ თავიანთი მოსამსახურეები, მაგრამ სანამ ყველანი არ დაკმაყოფილდებიან, ერთი-ერთმანეთს არ უღალატონ და მუშაობას არ შეუდგენ. 2) სანამ დაქვერილ ამხანაგებს არ გაანთავისუფლებენ, არავითარ შემთხვევაში გაფიცვაზე ხელი არ აიღონ. 3) ეს პირველი და უკანასკნელი კრებაა, მოსალაპარაკებლათ აღარ შეიკრიბებიან, თავანთი მოთხოვნებიანი აღებს წარუდგინეს და, სანამ არ დააკმაყოფილებენ, მუშაობას არ დაუბრუნდებიან. 4) მოთხოვნებიანი ერთი წერტილის შეუცვლელათ უნდა დააკმაყოფილონ (ყველა ამ დადგენილებას კრება აღტაცებული ტაშის კვრით ეძებებოდა).

თავმჯდომარემ შესთავაზა კრებას, მოთხოვნებიანი წარადგინეთ და ვადა დანიშნეთ, თქვენ კი მუშაობას შეუდგეთ და, თუ ამ ვადაზე არ დაგაკმაყოფილებენ, ისევ გაიფიცებით. მაგრამ კრება ამ რჩევას არ დაეთანხმა და დანიშნა.

საზრუნავთის ისტორიიდან (1848)

I. ბურჟუაზიის გაბატონება.

«თუმცა ბურჟუაზიული საზოგადოება ვერაფერი გმირია, მარა მის დასახადებლათ კი საჭირო იყო გმირობა, თავგანწირულობა, ტერორი, საშინაო და საგარეო ომებიო», ამბობს კარლ მარქი.

და მართლაც, დიდი რევოლუციაც—ეს პირველი უდიდესი გალაშქრება თანაქდროვე, ბურჟუაზიული, საზოგადოებისა ძველი, ფეოდალურ-აბსოლიუტური საზოგადოების წინააღმდეგ ვერ უნდა დასრულებულიყო საშინაო ბრძოლით.

1) სამწუხაროთ «ცნობის ფურცლის» და «ივერიის» კორრესპონდენტებმა გამოაქვეყნეს, რომ ვითომც კრებამ ამ ბიუროს დაარსების სურვილი განაცხადა, სწორეთ ვერ გავიგია რამ შეიყვანა ეს კორრესპონდენტები შეცდომაში.

ის წყობილება, რომელიც რევოლუციამ ძირიანათ ამოაგდო საფრანგეთში, ერთიანთ ბატონობდა ევროპის დანარჩენ ქვეყნებში (გარდა ინგლისისა). ლუი მე-16 თავის მოკვითამ შეაშფოთა ყველა მეფენი, რესპუბლიკის გამოცხადებამ შეანძრია ყველა ტახტები და—მათაც გადაწყვიტეს ფრანგების „ქულის სწავლება“. პრუსია, ავსტრია, რუსეთი თავს დავსხენ საფრანგეთს, მოპოვებული თავისუფლების ძალათ ჩასაქრობათ და გაუქმებული მტარკალობის ასადგენათ. მაშასადამე რევოლუციის გამარჯვება შინაურ მტერზე შესაძლებელი შეიქნა მაშინ, როცა ის გაიმარჯვებდა გარეშე მტერზე. თავისუფლება საჭიროებდა შეიარაღებას და მახვილის ამღებთა მახვილითვე განადგურებას. ძლიერ-მოსილი მხედრობა, თავდადებული მებრძობნი—აი რესპუბლიკის ერთადერთი ფარხმადი-სარბიელზე გამოვიდა ნაპოლეონი და დაიწყო თავისი სახელოვანი ომები, მან შემესრია იერიშით მოსული მტერნი, მოვლო ევროპა კილით-კილდემ, აფერხლა ყოველგან თავისუფლების დროშა, განადღობა საფრანგეთის სახელი და მადლიერმა სამშობლომ ჯილდოთ იმპერატორობის გვირგვინი მიუძღვნა.

პირველ რესპუბლიკამ ზნეობრივთ შეა პირველი იმპერია. რევოლუციის მიერ გამოწვეული ძალა დაუპირდაპირდა რევოლუციასავე და შთანთქა მისი დაწესებულება. ნაპოლეონი მოწოდებული იყო ბურჟუაზიული საზოგადოება გაემეფებია ხმლის საშვადებით, ნამდვილათ კი ხმალი გაამეფა ბურჟუაზიულ საზოგადოებაზე. მუდმივმა მოუსვენარობამ და სამართ მზადებამ შეაფერხა ვაჭრობა-მრეწველობა, ფაბრიკა-ზავოდები და მიმოსვლა. სახნავ-სათესი მიწები უკაცობით გავერანდა, მეურნეობა მოუძღურდა, სავარეო ვაჭრობა დაღუპა ჯარში სამსახური სანატრელ ხელობათ გახდა. ამით ამღვდა მხედარი და დაქვეითდა მოქალაქე, პატივი და წარჩინება მიენიჭა სარდალს, მოაკლდა ვაჭარს და მრეწველს. ხმლის არისტოკრატია დაამსხვრია ფულის არისტოკრატია და მათ შორის ჩამოაგდო განხეთქილება. იმპერიის არსებობის გავრძელება პირ იქით, მას წინ ეღობებოდა და გზას უკრავდა და კიდევაც შედგა ბურჟუაზიის დიდი ოპოზიცია მის დასამხობათ. ამით ის ფაქტიურათ მიემხრო ძველი აზნაურობის ოპოზიციას, რომელიც ნაპოლეონს „მატრაკვეცათ“ თვლიდა და ისევ ბურჟონთა გვარის გამეფებას ცდილობდა. ყოველ დიდი ომის წინ პარიკში მხადდებდა შეთქმულობა და უცდიდა ნაპოლეონის დამარცხების ამბავს, რომ ის უტახტოთ გამოეცხადებოთ და მისი წყობილება დაენგრიათ. ბოლოს როგორც იყო, უძღვევლი გენიო ძღვეულ იქმნა და ომის ველზე მოპოვებული გვირგვინი ომის ველზე დატოვა. მის ორჯერ დამარცხებას (1814 და 1815 წ.წ) და მტერთა შეერთებული ჯარების პარიკში ორჯერ შემოსვლას აღფრთოვანებით მიეგება როგორც ბურჟუაზია, ისე ძველი თავად აზნაურობა. ამათ როგორც გამარჯვებულთ წილათ ხედა იმპერიის ნანგრევზე ახალი წყობილების აგება.

როგორი უნდა ყოფილიყო ეს წყობილება? მაშინ როდესაც ბურჟუაზია რევოლუციის დიდი შვილია და მისი ბატონობა მოძრავი ქონების—კაპიტალის და ქალაქის ბატონობაა, თავად-აზნაურობა ერთიანთ ძველი წესის ნაშთია და მისი ბატონობა უძრავი ქონების, მამულის და სოფლის ბატონობაა. ამ ორი ბატონის ერთთ გაბატონება ნიშნავს სახელმწიფოს ორ მოპირდაპირე პრინციპზე დაყრდნობას, მის ორთავიანთ გამოცხადებას (დუალიზმი); ხოლო ერთერთის გაბატონება აუცილებლათ მოითხოვს მეორის და-

მორჩილებას და პოლიტიკურ ასპარეზიდან გარეკას. და აი თვითული შეეცადა სახელმწიფოს ბორბლის თავის სასარგებლოთ ამოძრავებას. მაგრამ რადგანაც არც ერთი ეს ერთ განუყოფელ მთელს არ წარმოადგენდა, ამიტომ მათი ბრძოლა რთულდება და ხშირათ მათთვის სრულიად მოულოდნელ მიმართულებას ღებულობს. თავად-აზნაურობა იყოთოდა ორათ: პირველი, საშვალა და წვრილი აზნაურობა, რომელიც რევოლუციის ქარტეხილს არ შეუშინდა, სამშობლოში დარჩა და ახალ წესს ასე თუ ისე შეეჩვია. ეს ცხლათ ხედავდა, რომ ძველი დროის აღდგენა შეუძლებელია და ცდილობდა ახალი დროის ცნობას, მის დაწესებულებათა ხელში ჩაგდებას და თავის იარაღთ მოხმარას. ბურჟუაზიულ საზოგადოებაში თავად-აზნაურობის ბატონობა—აი მისი დროშა! სულ სხვას ელტვოდა ბრწყინვალე წოდების მეორე ნაწილი—არისტოკრატია, რომელიც საზღვარ-გარეთ გადაიხვეწა, უცხო მტერთ მიემხრო რის გამო რევოლუციამ მამულები ჩამოართვა, ჩალის ფასათ გაუყიდა და ასე მან ყოველივე კავშირი სამშობლოსთან გაწყვიტა. ეს ემაგრანტები ახლა უკან დაბრუნდენ და თავისი მეთაური, თამოკვეთილი მეფის ძმის, ლუი მე-18 მამა-პაპურ ტახტზე აყვანით „დაკარგული სამოთხის“ დაბრუნებაზე ოცნებობდენ. ესენი არ სცნობდენ ახალ დროს, ახალ ცხოვრებას და პირდაპირ რევოლუციის წინადროის აწმყუში გადმოტანას აპირებდენ. ამით ისინი იბრუნებდენ როგორც მამულებს, ისე პატივს და გავლენას.

მეორე მხრით, ბურჟუაზიამაც განაცადა შესამწევი ცვლილება. ის, დიდი რევოლუციის დროს ჩვილი განუერთარებელი და დაბალ ხალხთან ერთათ ერთ ბანაკში მდგომი („მესამე წოდება“) და ამიტომ ისე რევოლუციონერი, შემდეგ უკვე გაღონიერდა, გამდიდრდა, ერის დანარჩენ ნაწილს გამოეყო და თავის ბუნებრივ ნაწილებათ დანაწილდა. მის შეძლებულ ნაწილს მეთაურობდა ფინანსიური არისტოკრატია, რომელიც ფულის აღემ-მიცემობითა, განსაკუთრებით ხაზინის თავის მოვალე-გახთომით დიდათ გამძლავრდა. იმპერია მართალია მას უდიერათ ეპყრობოდა, ჩარჩათ თვლიდა, სამაგიეროთ მდამ ფულის მისესხებით და ახლათ დაარსებულ „საფრანგეთის ბანკი“ მათ ხელში ჩაგდებათ ხაზინა მის საწველ-ფურათ გარდაიქცა. და აი ბანკირებმა მოინდომეს ეკონომიურ ძალასთან ერთათ პოლიტიკური ძალის დაპატრონება და აწით თავის ქონების კიდევ უფრო გაძლიერება. რა უფლებით უნდა მოეფხოვა სახელმწიფოს სათავეში ჩადგომა? რასაკვირველია, არა მთამომავლობითი უფლებით, ვინაიდან ისინი იყვენ გუშინდელი ვივინდარანი და თავისი მხნეობით, ნიქით და მოხყრხებით დაბალი საფენურიდან მაღალზე აწეულნი. მაშასადამე ისინი წინ წასწია პირად გამჭირახობამ და საქმიანობამ. მათი აწმყა მათივე ხელით შექმნილია და არა შთამომავლობით გადმოცემული. და რადგანაც ეს უქველათ შესაფერ ნიქს მოითხოვს, ამიტომ წამოაყენეს ნიქის თეორია და საფუძვლათ დაუდგეს შეძლებულ ბურჟუაზიის პოლიტიკურ მოძღვრებას. ეს თეორია დაასაბუთა და განავითარა ცნობილმა ისტორიკოსმა და სახელმწიფო მოღვაწემ ფრ. გიზომ. ის წერს: თავად-აზნაურობის ბატონობა დაფუძნებულია შთამომავლობითი უპირატესობაზე, ე. ი. დაბადების უბრალო შემთხვევაზე. შეიძლება ბრყვი ხარ, მარა რაკი კეთილშობილისგან დაიბადე, ბატონი უნდა იყო. მეორე მხრით, ხალხის ბატონობა დამყარებულია „ადამიანის უფლებაზე“, ე. ი. რაკი ადამიანი დაიბადა—ბატონათ დაიბადო, ესეც პირველივით უფლებას აძლევს არა ნიქს (capacité),

არამედ დაბადებას, აქიდან, არც არისტოკრატია, არც დემოკრატია—ამაობს გიზო და უბირატესობას აძლევს „ნიჰიერთ“, ე. ი. იმათ, ვისაც თავის საქმიანობით და ნიჰით თავი დაუწევიათ დაბეჩავებულ მდგომარეობისათვის და შეუქმნიათ ის საშუალო კლასად, რომელიც წარმოადგენს ერის ძლიერებას“. ასეთი პირების დანარჩენებისაგან გამოჩნება და მათთვის წარმომადგენელთა არჩევის უფლების მიცემა შესაძლებლათ ხდის ქვეშარტი წარმომადგენლობითი მთავრობის შემოღებას. ეს არის მთავრობა არა უბრალო რიცხვის უმრავლესობისა, არამედ ნიჰიერთა უმრავლესობისა, ხსნის ის, ერთი სიტყვით, კაბიტალით შექმნილი კაცი, საზოგადოათ, ნიჰიერიც უნდა იყოს, თვარა ღარიბულ მდგომარეობისაგან ვერ გამოვიდოდა და რადგანაც მდიდარი მეტ პირდაპირ გადასახადს იხდის, ამიტომ საკმარისია საარჩევნო უფლება შექმნილთ მიეცეს, რომ ნიჰიერთა გამოკრებაც სწორედ მოხდეს. მაშასადამე, კონსტიტუცია დიდი საარჩევნო ცენზით გვიხსნის როგორც თავად-აზნაურობის, ისე ხალხის ბატონობისაგან. აი ეს გამოცხადდა ლიბერალთა დოკტრინად (მოძღვრებად) და მისი მიმდევარნი დოქტრინაჰიუთ. ასეთი კონსტიტუციური მოთხოვნისაგან წარუდგინეს ახალ მეფეს ლუი XVIII-ს გიზომ, ვუშემ და სხევაზე ბურჟუაზიის სახელით. რა უნდა ექნა მეფეს? პირველ ყოვლისა მას ექიერებოდა დიდძალი ფული, როგორც ხაზინის ვალების და წაგებული ომების მილიარდზე მეტი კონტრიბუციის გასატუმრებლად, ისე თავისი მთავრობის შესანახად და ტახტის გასამაგრებლად. ხოლო ფული კი ბურჟუაზიის აქეს. მან გადასწყვიტა ბანკირთა ქისით სარგებლობა და სამეფოროთ სახელმწიფოს მართველობის მათთვის გაზიარება. ბევრი მოლაპარაკების შემდეგ ბურჟუაზიამ და სასახლემ შეიმუშავეს პირობის ქალაქი, დაარქვეს ხარტია და ბატონობა შემდეგ ნაირად გაიყვეს: ლუი მე-18-ე არის მეფე „მოწყალებითა ღვთისათა“; მას ხელთ უპყრია აღმასრულებელი ძალა და ნიშნავს მინისტრებს; კანონმდებელია ორი პალატა: ზედა პალატის წევრთ ნიშნავს აუთი მეფე სუბივლისამებრ და მემკვიდრეობითაც; მათ ეწოდებათ პერეტი და ეძლევათ პენსია და ჯილდო. ქვედა პალატას ირჩევენ პირდაპირ გადასახადის გადახდელნი, არა ნაკლებს 300 ფრ. წელიწადში; არჩევა შეიძლება არა ნაკლებ 1000 ფრანკის გადახდელისა წელიწადში; დებუტატთ არავითარი ჯილდო არ ეძლევათ. თავისუფლება პრესის (გაზეთის) გამოცემისათვის საჭიროა 48 ათასი ფრ. გირაოს წარდგენა), კრების, სენიდიის, აკრძალვა გაფიცვის და სხ. აღდგენა ძველი თავად-აზნაურობის და ახლის ცნობა, ემიგრანტთა მამულეების ჩამორთმევა და გაყიდვის კანონიერათ აღიარება

ამაირათ აღსდგა ბურჟონთა გვარის მეფოპა, რასაც დაერქვა **რესტავრაცია** (აღდგენა), ხოლო მის მომხრეთ კანონიერნი—**ლეგიტიმისტები**.

როგორც ხედავთ, ტახტი და პერთა პალატა ჩაბარდა მეფეს და მის აზნაურობას, ქვედა პალატა და პრესსა შექმნილ ბურჟუაზიას. მთავრობა ერთ და იმავე დროს თავად-აზნაურულიც არის და ბურჟუაზიულიც. ამით თავად-აზნაურობამ ვერც ძველი წესი აღადგინა და ვერც ახალში გაბატონდა; ბურჟუაზიამ ვერც „ნიჰიერი“ გააუფროსა და ვერც არისტოკრატია მოიცილა. ეს არის ორი ბატონის ბატონათ გამოცხადება და ესეც ისე, რომ არც ერთს არ ძალუძს ცალცალკე ბატონობა. ტახტი ვერ გამოცემს ვერავითარ კანონს დებუტატების დაუკითხავათ, დებუტატები ვერ გამოცემენ ვერავითარ კანონს ტახტის და მის პერების ნება დაუთოვე-

ლათ. მარა რადგანაც ამ ორი ერთმანერთზე მიკრულ ბატონის შინაგანი ბუნება სრულიად სხვა და სხვა ნაირია, აშკარაა პირველ შემთხვევისათავე ცალ-ცალკე გაიწვიან და ერთმანერთს შეეჯახებიან. აქ ვითომ ძველი და ახალი წესის კომპრომისი, მოთანხმება, მოთანხმება, რასაკვირველია, ქალაქზე, ნამდვილათ კი ეს მათი ბრძოლის დაკანონებაა.

და აი, როგორც კი ტახტმა ბანკირების წყალობით ვალები გადაიხადა, ნდობა მოიპოვა, უტხოეთის თვალში იშლიდა, მთავრობა გაიშავრა, თავად-აზნაურობა გაღონიერდა, მაშინვე თავი წამოიყრა და მოინდომა მართათ ბატონობა. ემიგრანტებმა მოითხოვეს მამულების უკან დაბრუნება, ბერებმა ძველი პრავლევების აღდგენა, სანინისტროსაგან გაყვარეს ლიბერალები (ვიხილდოს) და მათ ალაგას ჩააყენეს რეაქციონერები. 1820 წ. სენიდიის თავისუფლება მოსპვეს. პრესსა შეავიწროვეს, საარჩევნო ცენზი ასწიეს, ამრჩეველთა სია თვითნებურათ შეადგინეს, არჩევნები ქრთამით და პოლიციის ძალდატანებით აწარმოვეს—აშკარაა ძალმომრეობა გამეფდა ხარტის ერთმა ხელის მომწერმა დაარღვია პირობა და მეორეზე იერიშით მივიდა. ასე რომ 1824 წ. არჩულ პალატაში მხოლოთ 18 ლიბერალი გავიდა, დანარჩენნი 412—რეაქციონერები. ამათ ბურჟუაზიაზე ჯავრი იყარეს იმათ, რომ სხდომების გახსნის თანავე სახელმწიფოს ვალების სარგებელი ნ პროკენტიდგან 4-მდის ჩამოიყვენეს. ბურჟუაზია აღელდა და თან იეყოლია მთელი საფრანგეთი. ეს გამოვიდა მთელი ხალხის ინტერესების დამცველათ და მოიწოდა ყველა ახალ ტირანიასთან საბრძოლველათ. გლებობა და წვრლი ბურჟუაზია შეშინდა, ვაი თუ უკან მოავთხოვონ ემიგრანტთა მამულებითა და მიემზრო ლიბერალებს. დებუტატთა პალატაში შედგა ოპოზიცია გაზოს, ბანკირი **ლაფიტას**, მრეწველ პერიესი, ადვოკატი ოდილონ ბარის და ჟურნალისტი **ტიერის** შეთაურობით. ამავე დროს პერთა პალატაში ოპოზიცია შეაყენა მეფის ახლო ნათესავმა ორლეანის ჰერცოგმა **ლუი ფილიპემ**. ყველა სასახლესა ერთი ოპოზიციონერი ოჯახი. სწორეთ ასეთი იყო ლუი ფილიპზე შთამომავლობით. ის იყო შვილის-შვილი ლუი მე-14 ძმას, შვილი პრანც ფილიპესი, რომელიც მიემზრო დიდ რევოლიუციას, უარყო ყველა ტრადუციები, მიიღო სახელწოდება „ფილიპზე თანასწორას“, წვერი კონვენტის და მეფის სიკვდილის მომხველი. —ასეთი კაცის შვილი ნანატრი შეფი იყო ბურჟუაზიისათვის. თვითონ ლუი, ეს ძველი იაკობინელი, «პარიის მოქალაქის» სახელის მატარებელი არა მარტო ჩამომავლობით, არამედ კერძო ცხოვრებით და ნათესაობით ეკავშირებოდა ბურჟუაზიას (მოკვარე იყო ლაფიტას). მისი მეკადინეობით პერთა პალატამ უარპყო დებუტატთა პალატის მეერ მიღებული პროექტი პროკენტების დაწივის შესახებ და მით დიდი სამსახური გაუწია ბანკირებს.

ამ ნაირათ ლაფიტი ქვედა პალატაში, ლუი ფილიპზე ზედა პალატაში—აი ოპოზიციის წინამძღვარნი. 1825 წ. მეფე გადაიცვალა და გამეფდა მისი ძმა კარლ მე-10. ამან რეაქციონერობაში გააძაქარა თავის ძმას, აზნაურთა რეაქცია აღარ იხმარა და მთელი მთავრობა ბერებს გადასცა, რითაც დიდათ გააჯავრა საერო პირები. მან პალატებმა გადასწყვიტა ერთი მილიარდი ფული ემიგრანტთა თვის დასარგებლათ „ჯილდოთ“. ხაზინის ამ აშკარა გამარცხამ ფეხზე დააყენა მთელი საფრანგეთი. საიღუმლო საზოგადოებებში შეუღდენ ტახტის წინააღმდეგ აგიტაციას (კაზობნერები და სხვ.). შეთქმულობა

განზიარდა. პრესა, რომელიც ბურჟუაზიის ხელში იყო, საერო მილიცია, *) რომელიც უმთავრესათ ბურჟუაზიისაგან შესდგებოდა, ნიემხრო ოპოზიციას. მთავრობამ დაშალა მილიცია, დევნა დაუწყო პრესას. ტიერმა თავის გაზეთ „ნასიონალში“ ლუი ფილიპპე წამოაყენა ტახტის კანდიდატად, რისთვისაც სამართალში მისცეს. ბრძოლა გამწვავდა, და აი, როგორც ასეთ დროს ხდება ხოლმე, ბერების გაბატონებით უკმაყოფილო რევოლუციონერები მოშორდნენ თავის პარტიას და მოინდომეს რევოლუციის დროზე შეჩერებით რევოლუციის თავიდან აცილება. ისინი მიემხრნენ ოპოზიციას, 1830 წ. არჩევნებში რეაქცია დამარცხდა. 2 მარტს 221 დეპუტატმა წინააღმდეგ 187-სა რეაქცია დაგმო და მეფეს ადრეით უსაყვედურა «თქვენი მთავრობა კონსტიტუციის წინააღმდეგია». პასუხით მთავრობამ პალატა დაბანდა, მარა ახალ არჩევნებში გამარჯვება ოპოზიციამ. აირჩიეს ისევ ის 221 პროტესტანტი და კიდევ ახალიც მიუმატეს. რაკი კანონიერი ზომებით მთავრობა დამარცხდა, მან მიმართა უკანონო ზომებს. 26 ივლისს მეფემ «უქაზით» გააუქმა მთელი ხარტია, მოსპო კონსტიტუცია და თავის ქვეყნისმებრ შეუდგა მართვას. მრავალი გაზეთები დაიხურა. უსაქმოდ დარჩენილ ასოდ ამწყობებმა დემონსტრაციები მოახდინეს და აჯანყების დროს ააფრიალეს. ჟურნალისტთა პროტესტის გამოცხადებისათვის 11 გაზეთის რედაქციის დასახურავათ გაექანა პოლიცია, რომელიც თანამშრომლებმა სროლით მიიღო. რედაქციების კარებთან ბრძოლა გაჩაღდა. საიდუმლო სწავლებლები მოკლდნენ მოძრაობაში და თან აიყოლიეს მუშები, 28-ს დილას პარიეს გამოვლენდა პარიკადებში, რომელთა მეთაფენი იყვნენ სტუდენტები, ხელოსნები, მუშები, ნაპოლენის ჯარის კაცები და სხვა. და აი როცა ქუჩაზე სისხლი იღვროდა, ბურჟუაზიული ოპოზიცია გიზო-ლაფიტის მეთაურობით ლაფიტისას თათბირობდნენ, რა ვქნათო! პროლეტარიატი სრულებით არ ფიქრობდა იმაზე, თუ მთავრობის დაცემას რა წყობილება უნდა მოყოლოდა. ამაზე ზრუნვა მან ერთიანათ ლიბერალებს მიხედო, თვითონ კი დაკმაყოფილდა «შავი ქუშაობით», პოლიციასთან შეტაკებით, ჯარების დანაშტებით და საბჭოს აღებით. ხოლო როცა მეორე დღეს მთავრობას მოშორდა ორი პოლიკი და აჯანყებულთ მოემხრო, ტაულების სასახლე აიღეს და გამარჯვებულნი ლაფიტისას დაბრუნდნენ თავისი სურვილის გამოსაცხადებლად, მარა აქ ლიბერალებს უკვე შედგენილი ქონდათ კონსტიტუციის გეგმა და მონერხებულათ შეუდგნენ მის ასრულებას. ხალხს ნება მისცეს ქუჩაზე ბრძოლის, რევოლუციის მოხდენის, მაგრამ როცა მან ლაფიტის და მეფის მოციქულის მოლაპარაკებაში ჩაერია და ერთხმით იგრილა, არ გვინდა ბურჟუაზიო, ამას ნება კი აღარ დართეს და შეეცადნენ ამ ახალი მეტოქის პირვანდელ მდგომარეობაში ჩაბრუნებას. შეშინებულმა ოპოზიციამ

*) ნოვაგონებთ მეთხველს, რომ საერო მილიცია ანუ ხალხის შეიარაღება შექნა 1789 წ. მიზანს წინადადებით, საერთო კრებამ წინააღმდეგ მეფის ჯარისა და რევოლუციის მისგან დასაცავათ. 1790 წ. კანონით მხედრობა მხოლოდ საკარგო მტერს უნდა ებრძოლოს, საერო მილიციამ კი თავისუფლების საშინაო მტერთ (რევოლუციონერთ). მილიციის ბაირაღათ გამოცხადება: თავისუფლება, წესიერება!

შეადგინა „მუნიციპალური კომისია“ საზოგადო წერილების დასაცველათ და „საკუთრების უზრუნველ საყოფათ“. ის დეპუტატონა პოლიციას, პარიეს მთელ მართველობას და მოიწოდა შეიარაღებული მუშები; „ყოჩაღ მუშებო, დაბრუნდით თქვენ-თქვენ სამუშაოზე“. ამავე დროს მათ დასაწყენარებლათ გამართა ივლისის მსხვერპლთა სასარგებლოთ ხელის მოწერა.

დეპუტატონა რა ასე ქუჩას, ბურჟუაზია შეუდგა სახელმწიფოს დაპატრონებასაც. მისი აზრით, რევოლუციის მიხეჯი იყო მასთან შეკრული პირობის მეფის მიერ დარღვევა, ხალხი გამოქეცამავა მას და პირობის შემსლელი განაძევა, რაიცა ნიშნავს ბურჟუაზიის თავის უფლებებში აღდგენას. ეს აღდგენა უნდა მოხდეს თანხმით მისი პროგრამისა, რომლის მუხლი ამბობს: არც არისტოკრატია, არც დემოკრატია, მხოლოდ ბურჟუაზიული მონარქიაო. საქირო იყო მსვეთ ისეთი კაცის გამოყენა, რომელსაც შთამომავლობით ამის უფლება ქონოდა და იმავე დროს მის მანტიის რეარველობა—კაბიტალისტებს ხალხის ყვლევა თავისუფლათ შესძლებოდათ, ერთი სიტყვით, საქირო იყო ბურჟუა-მეფე, ბურჟუა თავის შეხედულობით, ცხოვრებით, კავშირით, მეფე სისხლით და ნათესაობით. ასეთი იყო მხოლოდ ერთათ ერთი—პერთა ოპოზიციის ლიდერი, პრინც ლუი ფილიპპე, და აი, გიზომ, ტიერმა, ლაფიტიმ და სხ. ჩუმათ დაითანხმეს ის მეფობაზე, გამოსცეს შესაფერი პროკლამაცია და სანამ ბურბონთა მოძულე ხალხი გონს მოვიდოდა, ეს უმცროსი ბურბონი დიდის ცერემონიით შემოიყენეს პარიესში და საბჭოში ქვეყანის მეთაურობა ჩააბარეს. ამასთანავე საჩქაროდ მოიწვიეს კარლის მიერ დაშლილი პალატა, სადაც რეაქციონერები შიშით არ გამოცხადდნენ, ე. ი. მოიწვიეს თავისი მომხრე 241 დეპუტატი. მათ სხდომას უწოდეს პალატა და ერთხმით ლუი ფილიპეს გვირგვინი მიუძღვნეს. ამით მათ აღადგინეს ხარტია და ასე ნაჩქარევათ, ერთ ღამეს ქვეყანას კონსტიტუცია მიანიქეს. შექლებულმა ბურჟუაზიამ გამარჯვება, როგორც რეაქციაზე, ისე რევოლუციაზე. მან შეასრულა გიზოს პოლიტიკური პროგრამა:

აქედან ცხადია, რომ ივლისის რევოლუცია (სადაც 5300 რევოლუციონერი მოკლეს თუ დაჭრეს) იყო საქმე შეუგნებელ უმრავლესობის შეგნებულ უმცირესობის მეთაურობით, რითაც შესაძლებელი შეიქნა ხალხისვე დახმარებით ხალხსვე გაბატონება. პროლეტარიატი ამბობქრდა მხოლოდ მაშინ, როცა სახელმწიფოში სამუშაოზე უარი უთხრეს და კრიზისის გამო ულუკმა პუროთ ქუჩაზე გამოისროლეს. მისმა ახმაურებამ—სამართალი, სამოშაო—შეაშინა ბურჟუაზია და პალატამ გიზოს წინადადებით სამი მილიონი ფული გადადგა უსაქმთათვის საქმის გასაჩენათ. ეს წინიდადება გიზომ ასე დასაბუთა: „შრომა კაცის ლაგამიაო!“ მუშებმა სიამოვნებით აიღდეს ეს ლაგამი და პოლიტიკური ასპარეზიდან გაიღდნ.

აქედან ცხადია, რომ ივლისის რევოლუცია (სადაც 5300 რევოლუციონერი მოკლეს თუ დაჭრეს) იყო საქმე შეუგნებელ უმრავლესობის შეგნებულ უმცირესობის მეთაურობით, რითაც შესაძლებელი შეიქნა ხალხისვე დახმარებით ხალხსვე გაბატონება. პროლეტარიატი ამბობქრდა მხოლოდ მაშინ, როცა სახელმწიფოში სამუშაოზე უარი უთხრეს და კრიზისის გამო ულუკმა პუროთ ქუჩაზე გამოისროლეს. მისმა ახმაურებამ—სამართალი, სამოშაო—შეაშინა ბურჟუაზია და პალატამ გიზოს წინადადებით სამი მილიონი ფული გადადგა უსაქმთათვის საქმის გასაჩენათ. ეს წინიდადება გიზომ ასე დასაბუთა: „შრომა კაცის ლაგამიაო!“ მუშებმა სიამოვნებით აიღდეს ეს ლაგამი და პოლიტიკური ასპარეზიდან გაიღდნ.